

המוסד לביטוח לאומי

מינהל המחקר והתכנון

**הדרכה בתחום המיני
לסגל בית הספר**

לילדים בעלי בעיות מוטוריות בעפולה

שנה שניה

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

הדרכה בתחום המיני לסגל בית ספר לילדים בעלי בעיות מוטוריות בעפולה

שנה שניה

דבי עובדיה

ירושלים, תמוז התשנ"ד, יולי 1994

ת ק צ י ר

הפרוייקט הדרכה בתחום המיני להורים ולסגל בית הספר לילדים בעלי בעיות מוטוריות בעפולה שהתקיים בשנת הלימודים התשנ"ג, מהווה המשך והשלמה לפרוייקט שהופעל בבית הספר בשנת הלימודים התשנ"א.

הפעלת הפרוייקט בשנת הלימודים התשנ"א זכתה להצלחה ולשביעות רצון מצד המשתתפים. יחד עם זאת מפעילי הפרוייקט ראו צורך בתמיכת המוסד לביטוח לאומי בפרוייקט במשך שנה נוספת, כדי לאפשר לסייעות, אשר למרות המתוכנן לא קבלו הדרכה בשנת הלימודים התשנ"א, ולהורים מעוניינים נוספים, להשתתף בסדנת ההדרכה.

בדו"ח זה מדווחת הפעילות של שנת הניסיון השניה, שהופעלה מנובמבר 1992 במשך שנת הלימודים התשנ"ג ותחילת שנת הלימודים התשנ"ד.

בתוכנית, לתת הדרכה קבוצתית לסייעות, במתכונת ההדרכה שניתנה לסגל המקצועי בשנת הניסיון הראשונה של הפרוייקט; הדרכה להורים, הדרכה קבוצתית למורות/גננות אשר תנתן בשתי קבוצות בהתאם לקבוצות הטיפול של הילדים; הדרכה אישית למחנכות כיתות הבוגרים והדרכה מעשית בהעברת הנושא לילדי בית הספר.

ההדרכה להורים לא התקיימה עקב הקשיים בגיוס הורים המפורטים בדו"ח זה. שאר ההדרכות פעלו כמתוכנן.

תרומת הפרוייקט לצוות בית הספר, כפי שבוטאה על ידי חבריו, הינה מעבר לקבלת מידע בנושא הנדון וכלים להעבירו לילדים. הצוות מדווח על העלאת הכטחון העצמי וטיפול האימון שלהן בעצמן וביכולתן להתמודד עם "מצבים מיניים" שקורים בכיתה והעברת הנושא לתלמידים. בנוסף, הן מרגישות היום שיש להן הבנה טובה יותר את עצמן ואת גישתן לנושא המיני. הפעלת הפרוייקט יצרה דינמיקה בתוך בית הספר והבנה שרק באמצעות עבודת צוות ניתן להעמיד את טובת הילד מעל הכל. הפתיחות שנוצרה בין חברות הצוות ועבודתן המשותפת תרמו לאוירה טובה יותר בבית הספר, אשר בהכרח מוקרנת לילדים ומשפיעה עליהם לטובה.

ה ק ד מ ה

בשנים האחרונות פעל המוסד לביטוח לאומי למען קידום רווחתו של הילד הנכה. נוסף על גמלאות כספיות שהמוסד משלם ישירות לזכאים, הוא שוקד לתרום לפיתוח השירותים הניתנים לאוכלוסייה זו בקהילה. המודעות לזכותו של הנכה לחיות חיים מלאים והבנת הקשיים הרבים העומדים בדרכו הביאו את המוסד להגיב בחיוב לפנייתה של מנהלת בית ספר לילדים בעלי בעיות מוטוריות בעפולה, הגב' שולמית גל, לתמוך בפיתוח תוכנית חדשנית בנושא חינוך מיני של ילדים נכים. התוכנית יותדה להכוונת ההורים וצוות בית הספר.

בנובמבר 1989 אושר הפרוייקט כמפעל מיוחד של המוסד לביטוח לאומי, במסגרת האגף לנכות, בראשות מר יחזקאל בקל. התוכנית הופעלה בשנת הלימודים תשנ"א וזכתה להצלחה בקרב משתתפיה, כמפורט בפרסום "מפעלים מיוחדים" מס. 44.

בתום שנת הנסיון הראשונה היה ברור לכל השותפים שאין די בשנה אחת כדי להתייחס לכל מגוון מרכיבי התכנית. לכן המוסד מצא לנכון להרחיב את התקופה הנסיונית לשנה נוספת כדי לאפשר הפקת תועלת מירבית מהניסוי לכל הגורמים השותפים בו.

תודתי לגב' רונית בן עמי, אשר בד בבד עם מינויה למנהלת בית הספר נאותה לקבל על עצמה קידום פרוייקט זה והבטיחה את שיתוף הפעולה הנאה של צוות בית הספר כולו.

תודה לחברי צוות ההיגוי של הפרוייקט:

גב' רונית בן עמי	- מנהלת בית הספר
גב' תמי רז	- עובדת סוציאלית בבית הספר
גב' פנינה מור	- מנחה הסדנאות
ד"ר עמנואל חיגר	- יועץ למחקר
גב' כרמלה קורש-אבלגון	- מרכזת המפעלים המיוחדים
גב' דבי עובדיה	- חוקרת

פרסום זה, שבו מסוכמת הפעילות בשנתו השנייה של הפרוייקט, הוכן במחלקה למפעלים מיוחדים על ידי גב' דני עובדיה, בהדרכת מנהלת המחלקה גב' נעמי פינטון ובייעוצו של ד"ר עמנואל חיגר, שכנה את הכלי המרכזי שעליו מבוסס המחקר.

אנו מקווים, שהפרסום יתרום להמשך פיתוח העבודה והמחקר בתחום חשוב זה ושילדים נכים והוריהם ייהנו מאיכות חיים משופרת.

שלמה כהן
סמנכ"ל מחקר ותכנון

תוכן עניינים

עמוד

1	רקע
3	I תיאור הפרוייקט
7	II המערך המחקרי
12	III הפעלת הפרוייקט
19	IV ממצאים

נתוני רקע על אוכלוסיית המחקר

השינוי שחל בעמדות הסייעות ובהערכת יכולת
תגובתן בתקופה הנסיונית

תרומת הפרוייקט בעיני המשתתפות

28	V דיון וסיכום
33	VI המלצות
	VII נספחים
	.1 לוחות
	.2 כלים

ר ק ע

במאי 1989 הגישה הנהלת בית הספר לילדי סי.פי. בעפולה עלית בקשה לערוך תוכנית הכשרה לסגל בית הספר ולהורים בנושא חינוך מיני במסגרת המחלקה למפעלים מיוחדים של המוסד לביטוח לאומי. התוכנית נועדה לענות על צרכיהם של סגל בית הספר ושל ההורים בנושא המין אצל הילד המוגבל על ידי סדנאות לצוות המקצועי ולמספר הורים, שגילו עניין ויכלו להשתתף בהן. התוכנית אושרה כפרוייקט מיוחד בחסות הקרן למפעלים מיוחדים של המוסד לביטוח לאומי בנובמבר 1989.

במשך השנה הנסיונית הראשונה, שהתקיימה בשנת הלימודים תשנ"א, השתתף הצוות המקצועי בסדנה שכללה תשע פגישות ותשע אמהות השתתפו בסדנת הורים שכללה 11 פגישות.

התוכנית זכתה להצלחה מסיבות שונות בכל אחת משתי הקבוצות. בצוות המקצועי הסדנה עוררה הרגשה של יכולת טובה יותר להתייחסות להיבטים שונים של התנהגות מינית אצל ילדים בעלי מוגבלות קשה וגרמה לפתיחות רבה יותר. עבור ההורים, התוכנית אפשרה להם להפגש ולסייע אחד לשני לשבור את הבדידות הכרוכה בטיפול קשה ומתמשך בילד בעל מוגבלות קשה ביחד עם המטלות האחרות של הורים ללא ילד מוגבל במשפחה. הסדנה איפשרה קבלת תמיכה מהורים אחרים וראיית ההיבט האנושי של הילד.

בניגוד לתוכנית המקורית, לא חתקיימה הסדנה של הסייעות. מפעילי הפרוייקט ראו כי אין באפשרותה של סדנה בת שלושה מפגשים, כפי שתוכננה לסייעות, כדי להשיג את מטרותיה. הסייעות, אשר באות במגע אינטנסיבי עם הילד המוגבל ומלוות אותו לאורך פעילותו השונה והמגוונת במשך כל שעות המצאותו בבית הספר, נתקלות לא רק בשאלות בנושא המיני מצד הילדים אלא גם בתגובות תסכול מצידם על מוגבלותם הקשה שאינה מאפשרת להם לפעמים לבצע פעולות בסיסיות.

משתתפי הפרוייקט היו מרוצים מאוד מהסדנאות וראו בהן אמצעי יחיד להבנת צרכיו המיניים של הילד החריג, הבעייתיות שבטיפולו והדרכים להתמודד איתן. (ראה פרסום מס. 44 של המפעלים המיוחדים, הרון ועובדים, 1991).

העיסוק בחינוך המיני לילד המוגבל כלל בתוכו תחומים רבים שלכאורה

אינם קשורים ישירות לנושא, אך בעולמו של הילד המוגבל הם חלק בלתי נפרד מהנושא כגון, חינוך לניקיון, ניצול מיני וצנעת הפרט בעולמו של המוגבל. הבנה זו, שהתקבלה בעקבות הפרוייקט בשנת הפעלתו הראשונה, עוררה אצל המשתתפות את הצורך בהדרכה נוספת במטרה להקיף היבטים נוספים בעולמו של הילד המוגבל וליווי איש מקצוע בהעברת הנושא המיני במסגרת הכיתה.

הבקשה לתמיכת המוסד לביטוח לאומי במשך שנה נוספת באה במטרה לענות על בקשת המורות והגננות להדרכה נוספת, לקיים סדנה לסייעות במתכונת הסדנה שניתנה לסגל המקצועי בשנה הראשונה של הפעלת הפרוייקט, ולאפשר להורים שביקשו קבוצת תמיכה כהמשך לסדנה שהשתתפו בה ולאפשר להורים נוספים המעוניינים להשתתף בסדנה דומה.

הבקשה להפעלת הפרוייקט במשך שנה נוספת אושרה במוסד לביטוח לאומי, בנובמבר 1992 - במשך שנת הלימודים התשנ"ג - הופעלה השנה השנייה של הפרוייקט המדווחת בפרסום זה.

התוכנית

הפרוייקט הנוכחי מהווה המשך והשלמה לפרוייקט שהתקיים בבית הספר לילדי סי.פי. בעפולה בשנת הלימודים תשנ"א. ראשית, הסייעות תקבלנה הדרכה במתכונת המורחבת מזו שנקבעה להם בתוכנית ההפעלה של שנת הנסיון הראשונה של הפרוייקט. שנית, תינתן אפשרות להורים נוספים לקבל הדרכה ביחד עם הורים שהשתתפו בפרוייקט בשנה הראשונה או כקבוצה נפרדת. זאת, בהתאם למציאות בשטח. בנוסף, תינתן למורות הדרכה נוספת על פי בקשתן בתום השנה הנסיונית הראשונה, שתכלול תכנים נוספים הנוגעים לנושא המיני בעולמו של הילד המוגבל ושיטות העברת הנושא בכיתה בליוויה של המנחה.

הפרוייקט נועד לענות על צרכיהם של סגל בית הספר וההורים בתחומים של מידע בנושא המין, בעיקר על מנת להשיב לשאלות שמתעוררות אצל הילדים וכן גילויי התנהגות מינית ודרכי תגובה להתנהגות זו. תוכנן שהנושא של חינוך מיני ימסר לסייעות ולהורים באמצעות הסדנאות כדלקמן:

סדנת הסייעות - אחת לשבועיים; תכלול 12 מפגשים, שלוש שעות כל אחד.

סדנת ההורים - אחת לשבוע; תכלול 12 מפגשים, שלוש שעות כל אחד.

הדרכה למורות/גננות - בשתי קבוצות, בהתאם לקבוצות הגיל של התלמידים. כל קבוצה תקבל שמונה הדרכות, שלוש שעות כל אחת.

הדרכה אישית למחנכות - למחנכות כיתות הבוגרים, הדרכה אישית אחת לשבועיים. בסך הכל שמונה הדרכות שעתיים כל אחת.

ההדרכות היו בהנחיית מנהלת מכון ייעוץ למתגברים "דלת פתוחה", בחיפה.

מטרות הפרויקט

1. להכשיר את הסייעות הפדגוגיות, הנמצאות במגע אינטנסיבי עם התלמידים, להתמודד עם נושא החינוך המיני בכלל ולגבי ילדים עם בעיות מוטוריות בפרט.
2. להענות לבקשת הורים שהשתתפו בשנה הנסיונית הראשונה להמשיך את קבוצת התמיכה בנושא, ובמקביל לשלב הורים נוספים בקבוצה.
3. לתת הדרכה אישית למתכננות המתכננות והדרכה קבוצתית למורות ולגננות, בהתאם לקבוצות הגיל של התלמידים. ההדרכה תשלב הכשרה שוטפת וביסוס מערך עבודה להעברת הנושא המיני בכיתה בליווי המדריכה.

אוכלוסיית היעד

ילדי בית הספר -

בית הספר לילדי סי.פי. כולל כ-50 ילדים מאיזור הצפון בגילאים 3-18 בעלי הפרעות מוטוריות, אשר אינם משתלבים במסגרות חינוכיות שיקומיות אחרות. לרובם פגיעה בצד החושי ובכושר האינטלקטואלי. הילדים מתקשים בזימוי הגוף ובזימוי העצמי. אין לילדים אלה הזדמנות להתנסויות חברתיות, שעוזרות לעיצוב זהותם המינית. מוגבלתם יוצרת בעיות אוביקטיביות בכלל ובעיות בתחום המיני בפרט.

הורי הילדים -

ההורים בדרך כלל עמוסים במטלות טיפוליות הקשורות לילד המוגבל, בנוסף לעומס הנפשי המצטבר אשר אינו מקבל בדרך כלל ביטוי. הרגשת התסכול ושאלות בלי מענה מלוות את ההורים לאורך טיפולם בילד המוגבל. מלבד הקשיים הקשורים בטיפול בילד המוגבל, חלקם של ההורים גר במקומות המרוחקים מבית הספר וחלקם מטופל בילדים נוספים - מציאות שמגבירה את העומס המוטל עליהם.

הסייעות הפדגוגיות -

הסייעות, במסגרת עבודתן, באות במגע אינטנסיבי ואינטימי מאוד עם הילד המוגבל. הן נתקלות בגילויי סקרנות מינית מצד הילדים, המתבטאים בשאלות ו/או התנהגות מינית, והגורמים להרגשת מבוכה ובלבול באשר לתגובה הנכונה והרצויה במצבים אלה.

המורות והגננות -
צוות המורות והגננות של בית הספר.

הפרוייקט בפועל

הפעלת התוכנית במשך שנה נוספת באה כדי לענות לבקשותיהם של אנשי הצוות וההורים ובכל זאת התוכנית הופעלה רק בחלקה. סדנת ההורים לא התקיימה עקב קשיים בגיוס ההורים. בתחילת השנה יידעו את ההורים על קיום הסדנה, תוכנה, ועל תרומתה להורים שהשתתפו בה. בנוסף, נשלחו מכתבים להורים בצרוף פרוספקט שהוצא על ידי המוסד לביטוח לאומי. למרות המאמצים הרבים שנעשו, לא היתה היענות מצד ההורים. לדברי מפעילי הפרוייקט, הפיזור הגיאוגרפי, שעות עבודה והעומס הפיסי והרגשי המוטלים על ההורים בטיפולם היום יומי בילד המוגבל, הם הסיבות העיקריות לחוסר היענותם להצטרף לפרוייקט. אמנם, נערכו שלושה מפגשים בסדנת ההורים. מפגש אחד השתתפו ארבע אמהות: שתיים מהן השתתפו בסדנה הקודמת ושתיים, עולות חדשות מרוסיה. במפגש השני והשלישי הגיעו רק שתי אמהות. מאחר ולא גובשה קבוצת הורים שתוכל להוות קבוצת תמיכה, הופסקו מפגשים.

הבעייתיות שבהפעלת הפרוייקט בהתאם לתוכנית, כפי שהובהרה על ידי מנהלת בית הספר בועדת ההיגוי, נוצרה בין היתר מהעובדה שהפרוייקט אושר חודשיים לאחר פתיחת שנת הלימודים. נוצר מצב שבו התוכנית לא תאמה את הנעשה בשטח. ההורים שכבר התארגנו לשנת הלימודים התקשו לשנות את תוכניותיהם לצורך השתתפותם בפרוייקט. בנוסף, מאחר והפרוייקט הוא לשנה נכללים בו גם חופשת הקיץ וגם חודשיים משנת הלימודים תשנ"ד, שבכללם תקופת החוגים.

כמו כן, בשנת הלימודים תשנ"ד נפתחה יחידת המשך לבוגרים מעל גיל 18, שבה שולבו בוגרי בית הספר ותלמידים ששהו במסגרות אחרות. היחידה האפשרה מכות החוק החדש ב"חינוך המיוחד" המעלה את גיל חינוך חובה לגיל 21. לשם כך נוסף מורה חדש שהוצרך אף הוא הדרכה בנושא החינוך המיני. זאת, בנוסף לשינויים שבהרכב הכיתות ובמערכת המורים.

לקראת מחצית השנה הנסיונית השנייה עלתה בקשה בועדת ההיגוי מצד הנהלת בית הספר להעניק הדרכה אישית לשתי העובדות הסוציאליות של בית הספר. זאת, מסיבות:

א. יש להכשיר שני אנשי צוות שיהוו לסייעות כתובת שאליה ניתן לפנות כשמתעוררים קשיים בנושא המיני במסגרת העבודה. לעובדות הסוציאליות ישנם יותר כלים לשמש מדריכות בעתיד. בבית ספר רגיל הטיפול בנושא מוטל על יועצות בית הספר המונחות על ידי משרד התינוך. במסגרת התינוך המיוחד אין תובה לקיים תינוך מיני. לכן, חשוב שגורם טיפולי, המכיר בחשיבות הנושא, יודרך ויוכל לשמש מדריך ומסייע לחברי הצוות בעתיד.

ב. ישנם מקרים המצריכים התערבות של עובדת סוציאלית. לא תמיד ניתן להדריך את המורה ביחד עם העובדת הסוציאלית, כיוון שלמורה יש נגיעה לעניין.

הבקשה התקבלה ואושרו ארבעה מפגשי הדרכה לעובדות הסוציאליות, במשך שתיים האחד, כחלק מהפרוייקט. אושרה גם בקשת מפעילי הפרוייקט להאריך את תקופת הפרוייקט בחודש ולסיימו בדצמבר 1993.

להלן לוח המציג את מספר שעות ההדרכה שנקבעו בתוכנית המקורית של הפרוייקט ביחס להדרכה שניתנה בפועל.

השעות בפועל	בתוכנית		המודרכות
	סך כל שעות	מפגשים	
9 ש'	36 ש'	12 מפגשים x 3 ש' כ"א	קבוצת ההורים
36 ש'	36 ש'	12 מפגשים x 3 ש' כ"א	קבוצת סייעות
35 ש'	48 ש'	16 מפגשים x 3 ש' כ"א	קבוצת מורות
13 ש'	16 ש'	8 מפגשים x 2 ש' כ"א	הדרכה אישית למחנכות
8 ש'	-	אין	הדרכה לעובדות סוציאליות

מטרות המחקר

1. לבחון את תרומת הסדנה לסייעות לגבי התייחסותן לנושא המין אצל הילד המוגבל ולגבי יכולת תגובתן במקרים של גילויי התעניינות מצידו בתחום המיני;
2. להעריך את השינוי שחל ברגשתן האישית של הסייעות והרגשתן כלפי עבודתן בעקבות הסדנה;
3. להעריך את תרומת ההדרכה למתנכות והגננות.

האוכלוסייה הנבדקת

האוכלוסייה הנבדקת כוללת את הסייעות, המורות והגננות.

הכלים

שאלון ראשוני לסייעת

כולל נתונים דמוגרפיים, עמדות בנושאים הנדונים ויכולת עצמית ותגובות למצבים היפוטטיים רלוונטים. השאלות תואמות את הגישה שבאה לידי ביטוי במאמרו של ד"ר ע. חיגר (חיגר, 1977) על זכויות האדם בתחום המיני, והן מתייחסות לשלושה תחומים: חינוך, יכולת עצמית להגיב והגנה מפני ניצול מיני.

לשאלון ארבעה חלקים:

1. נתונים דמוגרפיים,
2. עמדות בנושאים הנדונים,
3. יכולת עצמית תגובתית למצבים היפוטטיים רלבנטיים,
4. ציפיות מהסדנה הנוכחית.

החלק השני מכיל 16 שאלות על עמדות, שנדרש לציין את עוצמתן לפי סולם בן 6 דרגות, לפי מידת ההסכמה, דרגה 1 בו פירושה "בהחלט מסכים" ואילו דרגה 6 פירושה "בהחלט לא מסכים".

החלק השלישי מכיל 11 שאלות בעניין תגובות שיש לדרג גם אותם לפי סולם בן 6 דרגות המציינות את מידת הקושי בתגובה. 1 פירושו "קשה מאד להגיב", ו-6 פירושו "קל מאוד להגיב".

יש לציין, שלמרות הביטוי "ילדים עם שיתוק מוחין" המופיע בשאלון, הכוונה היא - וכך הוסבר לנחקרים - לילדים בעלי הפרעות מוטוריות שונות.

השאלון למילוי עצמי של הסייעות לפני הסדנה.

שאלון ראשוני למחנכת

כולל את ציפיות המחנכת מההדרכה שתינתן לה, למילוי עצמי לפני ההדרכה.

דו"ח מפגש סדנה לסייעות

כולל דו"ח נוכחות של הסייעות, הנושאים שהועלו במפגש, הן על ידי המנחה והן על ידי הסייעות והנושאים העיקריים שהעסיקו את המשתתפות. הדו"ח מולא על ידי המנחה.

דו"ח הדרכה למורות

בו מפורט אופן ההדרכה אישית/בקבוצה, תוכן ההדרכה והקשיים שהתעוררו במשך ההדרכה. הדו"ח מולא על ידי המנחה.

דו"ח הדרכה לעובדות הסוציאליות

כלל את תכני ההדרכה ומולא על ידי המנחה.

ראיונות לסייעות

הראיונות נערכו לקראת המפגש האחרון של הסייעות עם מנחת הסדנאות. הראיונות קויימו כדי לאפשר לסייעות הזדמנות לדבר באופן חופשי ושוטף על הפרוייקט, הרגשתן ביחס אליו ותרומתן למסגרת הטיפולית של בית הספר בכלל ולהן בפרט. זאת, מבלי הרגשת המוגבלות שהשאלון העניק להן, לדבריהן.

בראיונות פרטו הסייעות את הנושאים שהטרידו אותן בעבודתן והן העלו אותם בסדנה, אופן הטיפול בנושאים אלה, השימוש בתוכני הסדנה, רגשות הסייעות בנוגע לסדנה, השפעת הסדנה על מערכת היחסים בין הסייעות לבין עצמן - בינן ובין שאר הצוות ועוד.

שאלון סופי לסייעות

כולל את מבחן העמדות ומבחן הקושי שנבדק לפני הסדנה, שביעות רצוןן מהסדנה, תרומת הסדנה להן בתחומים מסויימים ועוד. מולא על ידי הסייעות בתום הפרוייקט בשנה הראשונה והשניה.

שאלון סופי למורות/גננות

נתונים הקשורים לסוג ההדרכה, תכניה ותרומתה ליכולת המורה/גננת להעביר את הנושא המיני לתלמידים.

ראיון עם הנהלת בית הספר

הראיון נערך בתום הפרוייקט ובו סוכמה תרומתו של הפרוייקט לכל אחד ממשתתפיו ולהפעלת בית הספר.

איסוף הנתונים

הנתונים נאספו לפני התקופה הנסיונית ולאחריה. בנוסף, הסייעות רואיינו קרוב לתום התקופה הנסיונית.

שיטת המחקר

המעקב המחקרי מתמקד בעיקר בסדנת הסייעות. זאת, מאחר והפרוייקט בשנה זו היווה השלמה והמשך לפרוייקט שהתקיים בבית הספר בשנת הלימודים תשנ"א ושבו היו אמורות להשתתף הסייעות*.

המעקב המחקרי הינו תיאורי בעיקרו ומבוסס על תגובות הסייעות לסדנה ועל תרומתה של הסדנה לעבודתן ולהרגשתן. במקביל, ינתן תיאור קצר על ההדרכה שניתנה למורות/גננות ותרומתה להן.

מאחר והסייעות היו אמורות להשתתף בסדנה בשנת הלימודים התשנ"א ובשנה זו נחשף בית הספר להתערבות מקצועית בנושא החינוך המיני לילדים מוגבלים, נבדקה גם אפשרות של שינוי כלשהו בעמדות הסייעות בנושא ובהערכתן את יכולת תגובתן על אף שלא השתתפו בסדנה. לשם כך נבדקו הסייעות בארבע נקודות זמן:

1. לפני הסדנה, שהיתה אמורה להינתן להן בתשנ"א - להלן מועד הראשון;
2. אחרי הסדנה, שהיתה אמורה להינתן להן בתשנ"א - להלן מועד שני;
3. לפני הסדנה שניתנה להן בתשנ"ג - להלן מועד שלישי;
4. אחרי הסדנה שניתנה להן בתשנ"ג - להלן מועד רביעי.

שינוי בעמדות הסייעות ובהרגשתן לגבי יכולתן להגיב בסיטואציות נתונות נבדק על ידי השוואת ממוצע דירוג הסייעות בכל עמדה וסיטואציה שניתנו במועד הראשון לעומת ממוצע דירוגן בשלושת המועדים העוקבים.

הנדיקה נערכה באמצעות מבחן T. Student המשווה תוחלות כאשר השונות בקבוצות לא שווה.

* חסיבות לאי השתתפותן מפורטות בפרסום מס. 44 של המפעלים המיוחדים.

T. Student מבחן

זהו מבחן המשווה בין התוחלות של הקבוצות בהנחה שהשונות בין הקבוצות אינה שווה. מבחן זה מתאים למדגם קטן כשלנו; הוא כוזק את ההבדל בין ממוצע הדירוג של קבוצה אחת לעומת ממוצע הדירוג של קבוצה שניה. תוצאה של $P < 0.05$ מציינת שישנו הבדל כזה. ממוצע הדירוג הסייעות נבדק בארבע נקודות הזמן שפורטו, ביחס לכל עמדה שנבדקה ולכל יכולת תגובה שנבדקה.

הגבלת המחקר

האוכלוסייה הקטנה מקשה על קבלת תוצאות מובהקות במבחנים סטטיסטיים. לכן, גם כאשר ישנן תוצאות מובהקות יש לראות בכך כיוון או מגמה של שינוי בלבד. מסיבה זו המעקב המחקרי תיאורי יותר.

III הפעלת הפרוייקט

הפרוייקט לא הופעל על פי התוכנית המקורית. כפי שצויין בפרק המתאר את הפרוייקט, מצד אחד לא קויימה סדנת ההורים ומצד שני אושרה הדרכה של שתי העובדות הסוציאליות של בית הספר. כמו כן, לא נוצלו כל שעות ההדרכה שתוכננו למורות ולגננות.

סדנת ההורים

נערכו שלושה מפגשים עם ההורים שנמסגרתם השתתפו רק שלושה הורים בממוצע. חוסר ההיענות מצד ההורים לא אפשר לגבש קבוצת תמיכה והוחלט לבטל את הסדנה.

הדרכת המורות והגננות

בשנה הראשונה של הפרוייקט התמקדה הדרכת המורות והגננות בהכנת עולמו של הילד המוגבל, צרכיו המיניים והאופן בו צרכים אלו באים לידי ביטוי. הדגש היה על יצירת פתיחות לעסוק בתחום זה בעולמו של הילד המוגבל, הפחתת המבוכה והחרדה של המורות והגננות להגיב לגילויי התעניינות מצד הילדים בתחום ודרכי תגובה אפשריות.

בשנה זו ההדרכה התמקדה בעיקר בפן המעשי, המאפשר לא רק אופני תגובה לסיטואציות הקורות במסגרת הכיתה אלא גם ניצול מצבים מזדמנים כדי להעביר חינוך מיני לילדים.

המורות והגננות התנסו בהעברת הנושא של חינוך מיני בכיתה בשיתוף עם המדריכה. הפעילות היתה בהתאם לקבוצות הגיל ולהתפתחות.

בקבוצת הגיל הרך הדגש נסב סביב חינוך לניקיון וההבחנה בין בן לבת. בכיתות הגן שוחחו על חינוך לניקיון "בשעות ריכוז". חינוך אישי כתגובה למצב מסויים שבו מצוי הילד, כמו: גמילת הילד מטיטולים, ריפוי בעיסוק כדי לעזור לילד להגיע לעצמאות בפעילויות המוטוריות העדינות ביותר, כגון: בשירותים, לדבר, לכתוב, להחליף בגדים.

בקבוצת גיל הביניים הועלה הנושא של מודעות גופנית. בכיתה הבוגרים הודגש החינוך לעצמאות והועלה הנושא של חיי משפחה. נבנתה תוכנית לימודים בנושא גוף האדם, שמגמתה לעסוק בין היתר בנושא המיני. בינתיים הועבר הנושא של מערכת הדם והלב.

הדרכת המורות והגננות ניתנה בשתי קבוצות - קבוצת גננות ומורות לילדים הצעירים וקבוצת מורות של בוגרים. בנוסף, ניתנה הדרכה אישית לשתי מחנכות הבוגרים. בהדרכות השתתף כל צוות המורות והגננות בבית הספר, שבע במספר.

לקבוצת הגננות ומורות הצעירים נתנו ארבע הדרכות ולקבוצת מורות הבוגרים, שבע הדרכות. למחנכות כיתות הבוגרים נתנו שמונה הדרכות אישיות.

תכני הדרכת המורות/גננות

במהלך ההדרכות התקיים דיון על מצבים בכיתה המקשים על הצוות, תוך התייחסות לצרכי גילם. לדוגמא: נגיעות הילדים בגופם או בגוף חברי הצוות וההתייחסות לדרכי פעולה ביחס לכל ילד. הועלה גם הנושא של התפתחות גופנית מוקדמת לעומת חוסר בשלות נפשית - למה להתייחס כשעוסקים בחינוך המיני.

נערך תרגיל הפעלה שבו נחלקו המורות לקבוצות. כל קבוצה היתה צריכה להציג דברים שמעניקים לדעתה ערך וטעם לחיים. הקבוצות הציגו את הערכים המשותפים והיחודיים ולמדו להכיר את השווה והמשותף ביניהם. הערכים המשותפים היו סכיב חופש בחירה בתחומים של סוגי פעילות, בריאות והנאות. הן למדו שתופש הכחירה אצל ילדים מוגבלים הוא הנפגע העיקרי בעולמו של המוגבל. הן התמקדו על הנקודות שבהן ניתן להרחיב את חופש הבחירה אצל המוגבל, כגון: העדפה של דמות מטפלת אחת על פני השניה, סוג המגע, בחירת המזון המועדף, בחירת כן/בת הזוג ועוד.

המורות תודרכו כיצד לנצל מצבים מזדמנים בכיתה כדי להעביר חינוך מיני לילדים; לדוגמה: לנצל את האוננות של הילד כדי ללמדו מתי והיכן אפשר לאונן.

הדרכה אישית למורות כיתת הבוגרים

ההדרכות של מחנכות כיתות הבוגרים ניתנו בדרך כלל ביוזמת המחנכות. המחנכות ביקשו הדרכה בנושאים הנאים:

- הדרכים ליצירת קשר והבנת המצוקה של נער מתבגר, שבאה לידי ביטוי כאלם מצידו;
- הדרכים להתמודד עם התנהגות מביכה מצד נער מתבגר;
- השפעת הגילאים השונים של הילדים בכיתה ורמת התפתחות שונה על ההרכב החברתי של הכיתה;
- הבעייתיות שבעבודה עם התלמידים בקבוצה בגלל הפער בין צרכי התלמידים;
- שליטה על סוגרים - מקום המטפל בהתערבות מסוג זה, המתייבת שיתוף פעולה מצד המשפחה;
- מתבגרים בכיתה, שלהם גירוי מיני חזק העלול להביך את הצעירים יותר בכיתה;
- הקושי ליזום שיחות עם ההורים בנושא החינוך המיני;
- הקשיים שבעבודת צוות - לחברי הצוות תפיסות שונות ויחס שונה כלפי אירועים שמתרחשים בכיתה;
- הקושי שבהשמת גבולות לילדים בשל פגיעותם.

תכני ההדרכה

ראשית, ההדרכה התמקדה בהפגת המתח והמבוכה שנוצרו סביב העיסוק בנושא המיני מעבר לעיסוק התיאורתי שנעשה בסדנה בתשנ"א. נוצלו רצון המורות ועניינן בחיפוש רעיונות, פתרונות ודרכי פעולה למטרת העברת חינוך מיני בכיתה.

שנית, הובהרו המקורות לקשיים של בני אדם להחשף בפני גורמים מטפלים. הבנת המורות שההורים חוששים מחדירה לא רצויה של זר לחיי המשפחה הפחיתה אצלן את הרגשת המבוכה וחוסר האונים.

המורות קיבלו הדרכה לקראת יצירת קבוצה הומוגנית לצורך חינוך מיני וכן במקרה שנימוקים חינוכיים אינם מאפשרים זאת, לקראת יצירת תת-קבוצות והעברת חינוך מיני באופן אישי.

סדנת הסייעות

סדנת הסייעות התקיימה כמתוכנן. המפגשים הראשונים נערכו אחת לשבוע ובמשך הזמן נערכו אחת לחודש, על פי בקשת הסייעות. הן ביקשו שינתן להן זמן לעכל את תכני הסדנה, לעבדם במסגרת עבודתן ובכך לנצל את המפגשים האחרונים להבהרת מצבים שהן התנסו בהם תוך כדי יישום תכני הסדנה.

הסייעות התייחסו לסדנה ברצינות אשר התבטאה באחוז נוכחות גבוה ובהשתתפות פעילה במפגשי הסדנה. גם סייעות שמפגש הסדנה התקיים ביומן החופשי הקפידו להגיע לכל המפגשים.

תכני הסדנה

הנושאים שהועלו על ידו המנחה בסדנת הסייעות היו כדלקמן:

- הכרות הסייעות עם נושא החינוך המיני;
- הקשר שהיה למשתתפות לחינוך המיני - היכן נתקלו בנושא - הרגשות והרשמים שנותרו אצלן;
- מיניות ונכות. החלוקה הבלתי מוצדקת בין "מין שכולו טוב ונכות שכולה רע";
- צרכי הילדים בגיל הרך. מה נחשב להתנהגות מינית ומה לשלב בהתפתחות;

- חינוך ליחסים בין המינים, במיוחד אצל מוגבלים;
 - טיב הקשר בין תכר-חבר, חבר-חברה, חניך - צוות;
 - התנהגויות המעוררות קושי במסגרת בית הספר;
 - מצד מי צריכה לבוא היוזמה לשיחה עם הילדים בנושא - מצד הילדים או מצד הצוות. זאת, תוך כדי התייחסות ליכולת הילד ליזום שיחה והדרכים להתחיל בשיחה;
 - הקשיים שבעבודה בצוות, הנובעים בין היתר מהתייחסות שונה של כל אחד מחברי הצוות למצב נתון;
 - הגבולות בין הורים לילדים תוך התייחסות לגיל הילדים;
 - מתבגרים - השפעת מיניותם על המשפחה והשפעת המשפחה על מיניותם;
 - איפיוני גיל ההתבגרות ואופן התבטאותו בשטח;
- הנושאים שהועלו על ידי הסייעות היו כדלקמן:
- פחדים, חרדות וסימני שאלה בנושא;
 - ניצול מיני, שימוש בכוח והקושי לדבר על הנושא;
 - גילוי עריות והבעיות שבחשיפתו;
 - הנושא המיני - הבעיה לדבר על הנושא ולהתייחס אליו אם ישירות ואם בעקיפין;
 - ההבחנות בין גיל, סוג קשר ומקום הקשר כשבוחנים את הנושא;
 - ההשלכות של התנהגות מבוגרים על התנהגות הילדים;
 - הבעת רגשות שונים כלפי הנושא המיני וההבנה שלמוגבל רגשות וצרכים דומים לאלה של הלא-מוגבל, אך עם המגבלה לגבי מימושם;

- ההבדל בין התנהגויות ילדותיות ובין התנהגות דומה אצל מבוגרים כגון: אוננות ומשחקים מיניים. ההבנה שאין לייחס כוונות מיניות לילדים - התנהגותם נובעת מסקרנות וגילוי והיא שלב בהתפתחותם;
- דיון בעקבות הצגת אחת הסייעות מקרה של ילד המגלה סימני חיבה כלפיה כבר זמן ממושך. הסייעות עמדו על כך שהמצב נובע מעידוד סמוי של הסייעת בכך שאינה שמה גבול ברור לטרדות הטלפוניות של הילד;
- הקושי שנובע מאי רצון לפגוע בתלמיד מחד ואולי הנאה מסויימת מגילויי חיבה מאידך. חוסר הבהירות אצל המטפל עלול לפגוע בפיתוח האבחנה אצל הילד בין אהבה טבעית ובין התאהבות באישה מבוגרת;
- הוצגו התנסויות אישיות של המשתתפות על "יחסים מוזרים" שנתקלו בהן בחייהן וביקשו לדעת כיצד מתמודדים איתם;
- הוצגו דוגמאות של התנהגויות מיניות מצד הילדים במסגרת בית הספר והוכעו מבוכה ובלבול באשר לתגובה הנכונה;
- התנהגות כפייתית של ילד כלפי ילד אחר והצורך לחנך את הילדים לחברות, לרצון הדדי ולאי כפיה;
- היחסים בין הצוות לחניכים והצורך להעמיד גבולות וליצור מערכת יחסים של כבוד הדדי;
- הקשיים שעובר המתבגר מול קשיי ההורים - חרדת ההורים מול הצורך להכין;
- הציפיות והאכזבות מהמתבגרים;
- הרגשה שמסגרת כזו צריכה להמשיך משום שהיא מזינה, פורקת מתח ומאפשרת עבודה יעילה יותר.

הדרכת העובדות הסוציאליות

הכשרת העובדות הסוציאליות לתפקידן כמדריכות בנושא התינוך המיני באה כתוצאה מחששות אנשי הצוות. מהמתמודדות במצבים חדשים להם ללא תמיכה מקצועית. בית הספר לילדי סי.פי. בעפולה הינו איזורי ובשל כך מסגרתו משתנה בהתאם לצרכי האוכלוסייה. כפועל יוצא, משתנה הן מספר התלמידים בבית הספר והן הרכב הכיתות. לשינויים אלה השלכות לגבי סוגי ההתמודדות של הצוות.

ההדרכה שנתנה לעובדות הסוציאליות התייחסה גם למצוקות ולחרדות שהובעו מצד המורות/גננות והסייעות מפני עמידה בפני בעיות וקשיים בלתי צפויים ללא הדרכה צמודה. בין הנושאים שנדונו בהדרכת העובדות הסוציאליות:

- חרדות ההורים מפני חשיפת הילדים לסרטי טלוויזיה לא חינוכיים. הדרך לאפשר להורים לצפות בסרטים תוך הגנה על הילדים מצפיה לא רצויה והאופן בו ניתן להשתמש בצפיה משותפת כמקדם להעלאת הנושא המיני;

- הסכנה שבניצול מיני בילדים שאינם יכולים להגן על עצמם. הקושי והלבטים של הצוות לחשוף תשדות אלה כאשר מצד אחד קיימת הזדהות עם פחד הילד ומצד השני, חובת החוק;

- ההתייחסות להתבטאות בוטה מצד הילדים;

- הכוונה לאמצעי המחשה, תרגילים והפעלות לצוות כדי להמשיך את תחושת הנוחות שהצוות קיבל בפרוייקט בעיסוקו בנושא המיני;

- תפקידן של העובדות הסוציאליות כמדריכות לנושא המין. ההבדל בין תפקידן כעובדות סוציאליות בבית הספר ובין תפקידן כמדריכות - ההבדל בין "טיפול" ובין "הדרכה".

IV ממצאים

נתוני רקע על אוכלוסיית המחקר

המורות והגננות

בבית הספר מועסקות שבע מורות וגננות. גילן הממוצע הוא 39, כאשר הצעירה מביניהן בת 30 והמבוגרת בת 50. לכולן 15 שנות לימוד, מלבד אחת שלה 18 שנות לימוד. הותק שלהן במקצוע נע בין שש שנים ל-19 שנים.

המורות/גננות ציינו שהסדנה שהן עברו בתשנ"א שינתה את גישתן לנושא המיני ולימדה אותן כיצד להתייחס לגילויי סקרנות מצד הילדים וכיצד להגיב להתנהגויות מיניות. הסדנה לדעתן היתה חשובה ביותר בכך שהיא יצרה סביבה פתוחה, תומכת, עניינית ואמיתית.

הסייעות

בבית הספר מועסקות עשר סייעות. גילן הממוצע הוא 37, כאשר הצעירה מביניהן בת 31 והמבוגרת בת 53. השכלתן הממוצעת היא של 11 שנות לימוד. לרוב הסייעות ותק במקצוע שנע בין חמש עשרה שנה; לשלוש סייעות ותק שנע בין שנה לארבע שנים. רובן צברו את הותק במקצוען בתפקידן הנוכחי. הן מטפלות בקבוצות ילדים שמספרן נע בין חמישה לעשרה ילדים.

ציפיות מהפרוייקט

ציפיותיהן של הסייעות מהפרוייקט היו בעיקר בקבלת מידע בכל הקשור לנושא המין בכלל והמין בחיי המוגבל בפרט. הן ביקשו כלים להתמודדות עם ההתנהגות המינית של הילדים ותשובות מספקות לשאלותיהם.

ציפיותיהן מהפרוייקט היו בעיקר בקבלת הדרכה ותמיכה בלימוד והעברת הנושא המיני בכיתה, רעיונות לפעילויות בכיתה, יעוץ בטיפול אינדיבידואלי והדרכה כאשר לאופן שניתן להעביר את נושא המין לילדים קטנים, כמו: החינוך ליניקיון כחלק מחינוך מיני.

השינוי שחל בעמדות הסייעות ובהערכת יכולת תגובתן בתקופה הנסיונית

כאמור, המעקב המחקרי התמקד בעיקר בסדנת הסייעות ובתרומתה להרגשתן ולאופן מילוי תפקידן במסגרת בית הספר. לשם כך נבחנו הסייעות בשני סוגי מבחנים: מבחן עמדות ובו 16 משפטי עמדה ומבחן יכולת תגובה ובו 10 משפטי תגובות.

נוסח השאלות בשאלון היה אמור למנוע במידת האפשר תופעות של "רציות חברתית" (מה נחשב בחברה כנכון לומר) מצד אחד, ומצד שני תזרה נוקשה על אותה עמדה. משום כך תוכנן לעתים מביע עמדה שמרנית (המתעלמת מצרכים מיניים) ולעיתים - עמדה חדשנית - מתירנית. לכן יש לבדוק כל שאלה בפני עצמה, מה גם שחלק מהשאלות אינו מתייחס להשקפה בלבד אלא גם להרגשה. הבדיקה נערכה כאמצעות מבחן T. Student, המפורט בשיטת המחקר.

נבדקה האפשרות שעצם השיפת הסייעות לעיסוק בחינוך מיני במסגרת בית הספר בשנת הלימודים תשנ"א ואכזבתן מביטול השתתפותן בסדנה שינתה את עמדותיהן ו/או שינתה את הרגשתן לגבי יכולתן להגיב למצבים מביכים. לצורך ההכחנה בין השינויים שחלו בעקבות זמן השיפת הסייעות לנושא ובין השינויים שחלו בעקבות הסדנה שעברו, נחלקה תקופת הפרוייקט לארבע נקודות זמן:

1. מועד ראשון - לפני הסדנה שהיתה אמורה להינתן להן ולסגל המקצועי בשנת הלימודים תשנ"א;
2. מועד שני - אחרי הסדנה שניתנה לסגל המקצועי והיתה אמורה להינתן להן בשנת הלימודים תשנ"א;
3. מועד שלישי - לפני הסדנה שניתנה להן בשנת הלימודים תשנ"ג;
4. מועד רביעי - אחרי הסדנה שניתנה להן בשנת הלימודים תשנ"ג.

השינוי שתל בעמדות הסייעות בין ארבעת המועדים

לא נמצא הבדל מובהק בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדות שנבדקו בין המועד הראשון ובין ממוצע דירוגן בשלושת המועדים שלאחר מכן ברוב העמדות שנבדקו [לוחות מס. 1-3]. ממצא זה נכון גם בבחינת הבדל דירוג הסייעות את העמדות לפני הסדנה שניתנה להן ולאחריה [לוח מס. 4].

בהשוואה בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדות במועד הראשון, לפני הסדנה שניתנה לצוות המקצועי בשנת הלימודים תשנ"א ושהיתה אמורה להינתן גם להן, ובין ממוצע דירוגן את העמדות במועד השני, כתום הסדנה שניתנה לצוות המקצועי, נמצא הבדל מובהק אחד [לוח מס. 1]. במועד השני הסייעות הסכימו פחות לעמדה, שילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין, מאשר במועד הראשון.

בהשוואה בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדות במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן את העמדות במועד השלישי, לפני הסדנה שניתנה להן שנת הלימודים תשנ"ג, נמצאו שני הבדלים מובהקים [לוח מס. 2]:

א. במועד השלישי הסייעות פחות הסכימו לעמדה, שתפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין, מאשר במועד הראשון;

ב. במועד השלישי הסייעות יותר הסכימו לעמדה, שרצוי שמתבגרים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת דו מינית, מאשר במועד הראשון.

בהשוואה בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדות במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן את העמדות במועד הרביעי, כתום הסדנה שניתנה להן, נמצאו שלושה הבדלים מובהקים [לוח מס. 3]. במועד הרביעי הסייעות פחות הסכימו לעמדות הבאות מאשר במועד הראשון:

א. ילדים עם שיתוק מוחין מאוננים מהווים בעיה;

ב. רצוי שעובדי רפואה יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות;

ג. תפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין.

בהשוואה בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדות לפני השתתפותן בסדנה -
כמועד השלישי - ולאחריה - במועד הרביעי, נמצאו שני הבדלים מובהקים
[לוח מס. 4]:

א. לאחר הסדנה הסייעות יותר הסכימו לעמדה, שילדים עם שיתוק מוחין
פגיעים מאוד לניצול מיני, מאשר לפני הסדנה;

ב. לאחר הסדנה הסייעות הסכימו פחות לעמדה, שרצוי שמתכננים עם
שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת זו מינית.

קשה להבחין מה גרם לשינויים המעטים שחלו בעמדות הסייעות. יתכן שהנם
תוצאה של הסדנה שהסייעות עברו או כתוצאה של העיסוק בנושא במסגרת בית
הספר במשך השנתיים שקדמו לסדנת הסייעות.

השינוי שחל ביכולת תגובת הסייעות למצבים נתונים בין ארבעת המועדים

בהשוואה בין דירוג יכולת תגובת הסייעות במועד הראשון - לפני קיום
הסדנה שהיתה אמורה להינתן להן ובין המועד השני - לאחר סדנה זו,
נמצאו שני הבדלים מובהקים [לוח מס. 5]. כמועד השני הסייעות ציינו
שהיה להן קשה יותר להגיב למצבים הנאים, מאשר במועד הראשון:

א. אם אשאל על ידי תלמיד על אפשרויותיו להתחתן;

ב. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל.

בהשוואה בין דירוג הסייעות את יכולת תגובתן במועד הראשון לעומת
דירוגן במועד השלישי - לפני התחלת הסדנה שניתנה להן, לא נמצא הבדל
מובהק [לוח מס. 6].

בהשוואה בין דירוג הסייעות את יכולת תגובתן במועד הראשון לעומת
דירוגן במועד הרביעי - בתום הסדנה שהן עברו - נמצאו ארבעה הבדלים
מובהקים [לוח מס. 7]. במועד הרביעי הן הרגישו שיהיה להן קל יותר
להגיב על ארבעה מצבים:

א. אם אגלה שילד מאונן;

ב. אם אמצא תלמיד/ה משחק משחק מיני עם תלמיד/ה אחר/ת;

- ג. אם אשאל על ידי תלמיד על אפשרויותיו להתחתן;
ד. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל.

בהשוואה בין דירוג הסייעות את יכולת תגובתן במועד השלישי לעומת דירוגן את יכולתן במועד הרביעי נמצאו חמישה הבדלים מובהקים [לוח מס. 8]. במועד הרביעי, בתום הסדנה שעברו, הסייעות הרגישו שיהיה להן קל יותר להגיב למצבים הכאים:

- א. אם אגלה שתלמיד מאונן;
ב. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי חבר אמיתי?";
ג. אם אשאל על ידי תלמיד על אפשרויותיו להתחתן;
ד. אם תלמיד ישאל אותי לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים;
ה. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל.

בבחינת ההבדל שחל בהרגשת הסייעות לגבי יכולתן להגיב למצבים מסויימים נמצא כי לאחר הסדנה הן הרגישו שיהיה להן קל יותר להגיב לכמחצית מהמצבים שהוצגו בפניהם.

תרומת הפרוייקט בעיני המשתתפות

המורות והגננות

ההדרכה היתה מיועדת להכשיר את המורות והגננות בהעברת החינוך המיני לילדים וציפיותיהן היו בהתאם.

עם זאת, המורות והגננות הדגישו את תרומת הסדנה כמישור האישי יותר. הדינמיקה הקבוצתית בסדנה תרמה להפריה הדדית, להבנת החשיבות שבעבודת צוות ולשיפור המוטיבציה להתמודדות. עם לימוד הטכניקות והכלים המתאימים להעברת החינוך המיני לילדי בית הספר הובהרה החשיבות של עבודה בשלבים ובהדרגה בהתאם ליכולת התלמיד.

החינוך המיני בבית ספר לילדים מוגבלים, שלא כמו בבית ספר רגיל, אינו יכול להתבצע תמיד במסגרת הכיתה. הכיתות אינן הומוגניות מבחינת הגיל ובדרך כלל מורכבות בהתאם להתפתחות מנטלית.

המורות והגננות התנסו במשך הדרכתן בהעברת נושאים הקשורים לחינוך המיני. הטיפול בנושאים אלה נעשה לפעמים במסגרת הכיתה, לפעמים בקבוצות קטנות ולפעמים באופן פרטני.

המורות והגננות דיווחו על החרדה שהיתה להן לפני התנסותן הראשונה בהעברת הנושא לתלמידים. הן הרגישו הקלה לאחר ההתמודדות הראשונה בהעברת הנושא בכיתה. התלמידים שתפו פעולה והגיבו באופן חיובי לפעילות זו. לדעתן הסדנה תרמה להן להרגיש פחות נבוכות ופחות מאויימות מתפקידן כמעבירות את "החינוך המיני" בכיתה. ההדרכה יצרה אצלן פתיחות לנושא ותרמה לבטחונן ביכולתן להעביר נושא זה לילדים. הן למדו לנצל הזדמנויות כדי לעבוד עם הילדים על תחומים שמרכיבים את החינוך המיני, לדוגמה: חינוך לנקיון, חינוך לעצמאות וכיבוד רצון הזולת.

הסייעות

הסייעות היו מרוצות מאוד מהסדנה וציינו שהסדנה תרמה להן מאוד, לא רק במישור המקצועי אלא גם במישור האישי [לוח מס. 9]. הן הרגישו שכמהלך הסדנה הן למדו להבין את הילד, פיתחו רגישות לצרכיו המיניים והרגישו פתיחות והקלה בעיסוק בתחום.

רובן היו מרוצות מאוד מהאינפורמציה שנמסרה להן בסדנה, מאפשרות שניתנה להן להעלות נושא לדיון במהלך הסדנה ומהאופן שבו טופלו הנושאים [לוח מס. 10]. הן היו פחות מרוצות ממספר המפגשים בסדנה והיו מעדיפות עוד מספר מפגשים. לדבריהן, עוד לפני שהספיקו להרגיש מספיק נינוחות ולמצות את כל האפשרויות שסדנה מסוג זה יכולה להעניק להן הסדנה הסתיימה.

הסייעות נהנו מאוד לשבור את שגרת עבודתן האינטנסיבית למשך מספר שעות ולעסוק בנושאים שמעניינים אותן. הן הרגישו ש"פסק הזמן" שניתן להן במסגרת העבודה והתכנים של הסדנה הזרימו בתוכן כוחות חדשים ומוטיבציה בעבודה.

בראיון איתן הן התבקשו לפרט את תרומת הסדנה להן כארבעה מישורים: בעבודה, ביחסים ביניהן, ביחסים בינן ובין הצוות המקצועי ובמישור האישי.

הסייעות נמצאות בקשר מתמיד עם הילדים ומבלות איתם את רוב שעות המצאותם בבית הספר. במסגרת עבודתן הן מסייעות לילדים בכל הפעולות שהם מתקשים לעשותן. הן שותפות לבעיותיהם היום יומיות ולפעמים סופגות את תגובותיהם לתסכול שהם חשים עקב מוגבלותם. מוגבלותם הפיסית של הילדים מלווה לעיתים בפגיעה מוחית אשר מקשה על תקשורת תקינה איתם ולעיתים גורמת להתנהגות שאינה מקובלת אצל ילדים בני גילם.

הסייעות הרגישו שהסדנה היתה הכרתית עבורן. העבודה האינטנסיבית עם הילדים המוגבלים גרמה להן לא אחת להרגשה של חוסר אונים ובלבול באשר לאופן שבו הן מגיבות להתנהגות הילדים בכלל ולהתנהגות מינית בפרט.

משחקי מין ואוננות בכיתה לא אחת הפריעו למהלך התקין של הלימודים. הילדים איבדו ריכוז והגיבו לסיטואציה המינית שבכיתה. הסייעות, נבוכה, לא יודעת כיצד להגיב, מתוסכלת מהקונפליקט של שמירה על מהלך תקין של הפעילות בכיתה ובין החשש לפגוע בילד. התסכול בוטא ככעס כלפי הילד וברגשות אשם על תגובת הכעס.

היעוץ המקצועי שהסייעות קיבלו בסדנה תרם בעיקר להבנתן את עולמו של הילד המוגבל. הן הבינו שהרגשתן נבעה מחוסר הבנת מוגבלותו של הילד. לעיתים הן לא ידעו אם התנהגות הילד הינה מודעת או שלב התפתחותי של גילוי סקרנות. האם התנהגותו הינה ביטוי לתסכולו של הילד ממוגבלותו או תוצאה של חוסר הבנתו את הגבולות של זמן מתאים או מקום. כל זאת, ביחד עם הרגשת הרחמים הקשו על הסייעות כאשר לתגובה נכונה ומתאימה להתנהגות הילדים.

הסייעות סיפרו שלפני הסדנה הן העדיפו לפעמים ל"העלים עין" ממצבים מביכים ולפעמים הגיבו להם, אך תחושתם לא היתה שלימה. קבלת הדרכה מקצועית תרמה לבטחונן העצמי וחזקה את ידן במקרים שתגובתן להתנהגות הילדים היתה נכונה. הדינמיקה שנוצרה ביניהן בפגישות הסדנה תרמה להרגשת השותפות ביניהן והפחיתה את המתח והמבוכה שהרגישו לפני הסדנה. הן נכחו לדעת שגם הסייעות האחרות מרגישות כמותן, גם אצלן קיים אי הכטחון כנכונות תגובותיהן לגילוי מיניות אצל התלמידים. כמו כן, הן למדו להבין שכל אחת מהן באה עם מטען שונה, המשפיע על תגובותיה ועל שיטת עבודתה. הסייעות הונחו בסדנה להתרכז בטובת הילד אשר מתייבת עקביות בטיפול והתייחסות לרגשותיו וצרכיו, אף אם לפעמים התנהגותו

מביכה או בלתי נסבלת. הן דיווחו על הרגשה טובה יותר. כפי שהגדירה אחת הסייעות: "היום אני לא אובדת בכיתה".

קיום הסדנה עבורן נטע בהן את ההרגשה שהנהלת בית הספר מחשיבה את עבודתן ורואה בהן כחלק אינטגרלי מצוות בית הספר, ללא הבדל בינן ובין הצוות המקצועי.

ביחסים בינן ובין עצמן -

בסדנה הועלו גם נושאים אישיים. האוירה הפתוחה, החמה והתומכת תרמה לחשיפתן של הסייעות אחת בפני השניה. נוצר אמון והרגשה שלכל אחת יש את הרקע שלה שמשפיע על תפיסתה והתנהגותה. הן למדו שנסיון לא נעים בעבר משפיע על תייהן כבוגרות, על בטחונן העצמי, על תפיסתן את החיים בכלל ואת המין בפרט. כיצד נסיון דומה עלול להשפיע על הילד מוגבל שקשה לו להגיב על טרדה מינית באופן פיסי ובאופן מנטלי.

חשיפתן האישית בסדנה קירבה אותן אחת לשניה והיום יותר מבעבר הן משתפות אחת את השניה בחוויות אישיות. אמנם, כולן מדגישות שהקשר ביניהן היה טוב גם לפני הסדנה, אך עם זאת ההיכרות האישית תרמה לקשר טוב יותר המתבטא ביותר נכונות לעזור אחת לשניה אם בעבודה או בעצה טובה.

היחס בינן ובין הצוות המקצועי -

כל הסייעות ציינו שהקשר בינן ובין הצוות המקצועי היה טוב גם לפני הסדנה. תמיד הן קיבלו את ההרגשה שהן יכולות לפנות לכל אחת מחברות הצוות לשם התייעצות, שיחה והבאת דיעה. עם זאת, הן פחות השתמשו באפשרות זו לפני הסדנה. היום הן בטוחות יותר להביע את דעתן בנושאים טיפוליים ובאפשרותן לתרום לטובת הילד. תיזוקים לכך הן קיבלו כאשר בתקופת הסדנה הן הביעו את דעתן בקשר לטיפול בילדים ודעתן נשקלה ואף התקבלה במקרים מסויימים.

במישור האישי -

כפי שהוזכר לעיל, בסדנה הסייעות חשפו נושאים אישיים, שלעיתים לא דברו עליהם לפני כן עם איש. השיחה על מצבים לא נעימים בתחום המיני שקרו לסייעות בעבר ועיבוד רגשות אלה תרמו להן להרגשת הקלה. ההכרה

שלכל אחד יש נסיונות לא נעימים, שכל אחד תשוף להם, הפיגה את רגשות האשם וחזקה את בטחונן העצמי. היום הן יותר פתוחות ובטוחות ביחסיהן עם בני משפחה וחברים, ישנה יותר הבנה לזולת וקבלתו למרות שהוא שונה.

ילדי בית הספר

התוכנית לחינוך מיני לילדי בית הספר אינה יכולה להיות מובנית באופן המקובל בבית ספר רגיל. המורות והגננות משתדלות להעביר את הנושא בהזדמנויות שונות ובשיטות המתאימות לילדים. ההתייחסות הינה בהתאם לגילו הרגשי של הילד ולא לגילו בשנים.

הפרוייקט, במשך שתי שנות הפעלתו בבית הספר, הקנה לסגל בית הספר את הכלים ובעיקר את הבטחון לעסוק בנושא המיני עם התלמידים. בסדנאות למד הצוות להתמקד בילד ובצרכיו - למד, שכדי לדעת את גבולות הטיפול יש לנקוט בשיטה של ניסוי וטעיה עם כל ילד וללא חשש. ההשלכות של לימוד זה תרמו לא רק ליכולת ההתמודדות של הצוות עם מצבים מכיכים שקורים בכיתה, אלא גם לילדים עצמם. תוצאות חיוביות התקבלו עם הילד שנגמל מטיטול למרות שהסיכוייו לכך נראו קלושים בעיני הצוות וההורים. גמילת הילד מהטיטול היתה תוצאה של עבודת צוות ושיתוף פעולה של ההורים.

הצוות, כמאומן יותר, יזם פעולות ושיחות בנושא עם הילדים. כל זאת בהתאם לגילם ובהתאם למוגבלותם.

בכיתת הכוגרים (12-13) ובכיתה השיקומים (17-19) פתחה המורה ספריה ובה ספרים בנושא המין. היא מעודדת את הילדים לדבר על הנושא מהיבטים שונים, כמו: חינוך לחיי משפחה.

הפתיחות והבטחון שחש סגל בית הספר בעקבות הפרוייקט מוקרנים לילדים. נוצרת אורה נעימה יותר ופתוחה. הילדים הגיבו בחיוב לשיחות סביב הנושא המיני וגילו סקרנות ושיתוף פעולה.

VI דיון וסיכום

העיסוק בחינוך המיני לילד המוגבל מקפל בתוכו תחומים רבים שלכאורה אינם קשורים ישירות לנושא. המטפלים חייבים להבין את עולמו של הילד המוגבל, את התנאים המשפחתיים והחברתיים שבהם הוא חי ואת היחס שבין כל אלה לבין התנהגותו בכיתה. מעבר ללימוד הקשור בילד המוגבל המטפל צריך להבין את עולמו הוא, את תפיסתו את הילד המוגבל, את הנושא המיני ואת תפקידו כמטפל.

התוכנית לחינוך מיני בבית הספר לילדי סי. פי. התקיימה במשך שנת הלימודים תשנ"ג ותחילת הלימודים תשנ"ד. התוכנית היתה המשך והשלמה לפרוייקט שהתקיים בבית הספר בשנת הלימודים תשנ"א.

התוכנית נועדה לענות על צורכיהם של המורות, הסייעות וההורים במידע בנושא החינוך המיני לילד המוגבל, בשיטות העברת הנושא לילדים המוגבלים ובדרכי התמודדות במבוכה ובחרדה העולות כשמדובר במיניות הילד החריג.

התוכנית כללה הדרכה קבוצתית לסייעות, למורות/גננות ולהורים המעוניינים בכך. למתנכות כיתות הבוגרים תוכנן לתת הדרכה אישית ומעשית בהעברת החינוך המיני לתלמידים.

סדנת ההורים לא התקיימה עקב קשיים בגיוס מספר הורים שיאפשר בניית קבוצת תמיכה. פיזורם הגיאוגרפי של ההורים, שעות העבודה והעומס הפיסי והנפשי שבטיפול היום יומי בילד המוגבל היוו הסיבות העיקריות לחוסר היענותם של ההורים להצטרף לפרוייקט. הדבר גם נכון לגבי האימהות שהשתתפו בסדנת ההורים בתשנ"א ובקשו להמשיך להשתתף בסדנת תמיכה.

לעיתוי הפעלת הפרוייקט (לאחר תחילת שנת הלימודים תשנ"ג - סוף נובמבר 1992) היו מספר השלכות לגבי השינויים שחלו בתוכנית המקורית.

ראשית, להורים היה קשה להקצות זמן להשתתפותם בסדנה. הם כבר ארגנו את עבודתם ועיסוקיהם השונים בהתאם לתוכנית הלימודים של הילד המוגבל. זו הסיבה העיקרית לאי הצטרפותם של ההורים אשר ביקשו את עריכת הסדנה עבורם.

שנית, בשנת הלימודים תשנ"ד השתנה הרכב הכיתות והצריך התארגנות מחדש

של המורות בתוכנית להעברת החינוך המיני. לכן אושרה הבקשה להארכת הפרוייקט בחודש נוסף.

שלישית, גם הסייעות וגם המורות/גננות הרגישו בתום שנת הלימודים תשנ"ג שהן זקוקות לתמיכה נוספת בכל הנוגע לחינוך מיני לילד המוגבל. מסיבה זו אושרה הבקשה להכשיר שתי עובדות סוציאליות מהצוות, כדי שתשמנה בהמשך כמדריכות לסגל בית הספר.

הדרכת הסייעות התקיימה כמתוכנן, ואילו המורות והגננות קיבלו רק 80% משעות ההדרכה שבתוכנית.

בתכנית, להכשיר את המורות והגננות בהעברת חינוך מיני לילדים. הן התנסו במשך הדרכתן בהעברת החינוך המיני תוך ניצול סיטואציות קיימות כדי לעבוד עם הילדים על תחומים המרכיבים את החינוך המיני, כדוגמת: חינוך לניקיון, וכיבוד רצון הזולת. ההדרכה הקנתה להן טכניקות עבודה עם הילדים על תכנים חדשים, אשר לגביהם לא היו להן לפני כן הכלים והידע המתאימים.

ההדרכה האישית של מחנכות כיתות הבוגרים התמקדה בהעלאת רעיונות ודרכי פעולה לשם העברת חינוך מיני בכיתה. הובחרו הקשיים שבהעברת הנושא לקבוצת ילדים לא הומגנית וכהשגת שיתוף פעולה מלא מצד ההורים ונלמדו דרכי התמודדות. המורות התנסו בהעברת שיעור בנושא בהנחיית המדריכה.

בתכנית, להכשיר את הסייעות להתמודד עם הנושא המיני בכלל ואופן ביטויו בהתנהגות ילדים מוגבלים בפרט. בסדנה עובדו רגשות הסייעות ועמדותיהן כלפי מיניות והורדה החרדה שהציפה אותן במקרים שהן לא ידעו כיצד להגיב. הסייעות למדו כיצד להתמודד במצבים מביכים בכיתה וכיצד לנצל הזדמנויות ללמד את הילד את הגבולות של זמן ומקום להתנהגות מינית.

בבחינת השפעת הסדנה על יכולת תגובת הסייעות למצבים מסויימים לפני הסדנה ולאחריה נמצא הבדל מובהק בכמתצית מהמצבים שנבדקו. לאחר הסדנה הסייעות הרגישו שקל להן יותר להגיב למצבים אלה יותר מאשר לפני הסדנה. קל לשייך שינוי זה לסדנה, כיוון ששני השינויים היחידים שחלו לאורך התקופה שקדמה לסדנה היו שליליים. הסייעות הרגישו שיהיה להן קשה יותר להגיב לשני המצבים האלה. יתכן, שמודעותן לנושא התחדדה במשך השנה שבה התקיימה הסדנה לסגל המקצועי (התבטלה הסדנה עבורן), והן

הרגישו שיש להן פחות כלים להתמודד עם מצבים אלה. חיזוק להרגשת ההקלה ביכולת התגובה, אשר הורגשה אצל הסייעות בעקבות הסדנה, התקבל מהראיון שנערך איתן לקראת תום הסדנה שהשתתפו בה. לעומת זאת, לא חל שינוי ביחס הסייעות ברוב העמדות שנבדקו בעקבות הסדנה.

הפרוייקט ענה על ציפיותיהן של המשתתפות. המורות והגננות ציינו שההזרחה תרמה ליכולתן להעביר את החינוך המיני ולבטחונן העצמי באשר ליכולת זו. התנסותן המודרכת בהעברת שיעור בנושא לתלמידים הפחיתה את החרדה שהיתה להן לפני כן. היום הן מרגישות פחות איום ומבוכה לדבר על מין בפני התלמידים או בחייהן הפרטיים.

הסייעות, אשר ציפיותיהן מהפרוייקט היו בעיקר בקבלת מידע בנושא המיני וכלים להתמודדות עם התנהגות מינית מצד הילדים, ציינו שהפרוייקט תרם להן מעבר למצופה.

הדבר התבטא לא רק בשינוי שחל בתפיסתן את יכולת תגובתן למצבים מביכים לאחר הסדנה, אלא בעיקר בהרגשתן לאחר הסדנה.

לאחר האכזבה שהיתה לסייעות בעקבות ביטול ההזרחה שהיתה אמורה להינתן להן בשנת הלימודים תשנ"א, הן הרגישו שהנהלת בית הספר מאוד מעריכה ומוקירה את עבודתן עד כי אירגנה עבורן סדנה במתכונת הסדנה שניתנה לצוות המקצועי. היום הן מרגישות כחלק מצוות בית הספר ויש להן את הבטחון ליטול חלק פעיל בטיפול בילד מעבר למתן סיוע בפעולות טכניות גרידא.

היעוץ המקצועי של מנתח הסדנה תרם להבנתן את עולמו של הילד המוגבל ושימת הדגש על טובת הילדים מעל לכל. מסר זה ביחד עם האינפורמציה בנושא והכלים להתמודדות תרמו לעבודת צוות טובה יותר, לתמיכה הדדית וליחס סובלני כלפי הצוות והילדים.

הסייעות הדגישו את תרומת הסדנה להרגשתן האישית ולבטחונן העצמי לא רק במסגרת העבודה אלא אף במסגרת המשפחה וחברים.

בבדיקת השגת מטרות הפרוייקט לא ניתן להפריד בין השנה הראשונה להפעלת הפרוייקט - בשנת הלימודים תשנ"א - ובין השנה השנייה.

המשתתפות בסדנאות במשך השנתיים שהופעל הפרוייקט הדגישו את תרומת

הפרוייקט בעיקר להבנה עמוקה יותר את עצמן ואת גישתן לנושא המיני.
הסדנאות לימדו אותן טכניקות שאיפשרו להן להתגבר על דעות קדומות,
פחדים ומחסומים.

העמדת טובת הילדים במרכז החשיבות במסגרת בית הספר חידדה את ההבנה
שבהכרחיות בעבודת צוות.

הפעלת הפרוייקט תרמה כללית לדינאמיקה בתוך בית הספר ולפיתוח ערוצי
תקשורת נוספים בין אנשי הצוות. אחת התוצאות הלא מתוכננות של
הפרוייקט היתה בהערכת החשיבות שבעבודת צוות ובהפעלתה באופן פורמלי.

לאחר השנה הראשונה של הפעלת הפרוייקט הוקמו צוותי עבודה שכללו את
הצוות הפרא-רפואי, מחנכות, עובדות סוציאליות וסייעות. הצוות נפגש
אחת לשבועיים ודן בבעיית ובקשיים שקיימים בקבוצת הילדים שבטיפולו.
כל אחד מאנשי הצוות תרם את גישתו לטיפול בבעיות אלה ונבחנו השיטות
השונות שהוצעו לטיפול. בצוותי העבודה לומדים חברי הצוות כל אחד את
עבודתו של האחר ויכולתו של כל אחד לתרום לטובת הילד. כל זאת, תוך
התייחסות לעומס העבודה ביחס להחלטות הטיפול שנקבעו. חברי הצוות למדו
להעריך אחד את עבודתו של השני ולמדו לעבוד בשיתוף פעולה.

ההכרה בתרומה של עבודת הצוות להתקדמות הילד פיתחה את הרעיון של
"קבוצת עבודה". "קבוצת העבודה" מהוות צוות חשיבה לשיטות הטיפול
הנכונות ומבטיחה טיפול עקבי בילד ובקבוצה. הצוות לומד לראות את
השווה והשונה בין הגישות השונות של כל אחד מאנשי הטיפול השונים
(מורה, קלינאית תקשורת, פיזיותרפיסטית, סייעת ועוד) ובוחר את השיטה
האופטימלית לטיפול בילד.

במשך שנתיים של הפעלת הפרוייקט בבית הספר לילדי סי.פי. בעפולה עסקו
בנושאים המפורטים והתוצאה לא אחרה לבוא. לאחר השנה הראשונה נכרו כבר
הניצנים הראשונים הפחתת התרדה והלחץ מצד הצוות בכל הקשור להתנהגות
מינית מצד הילדים. שימת הדגש על טובת הילד מעל הכל איחדה את הצוות
והטילה את האחריות בהשגת מטרה זו על המטפלים בצוות.

חברי הצוות למדו שחינוך מיני מתחיל כבר בגיל הרך וכולל בין היתר
חינוך לניקיון וכבוד לזולת. התמדה ועקביות בשיטות הטיפול יבטיחו
תוצאות טובות יותר.

האירה בבית הספר השתנתה. נוצרה פתיחות בין חברות הצוות והרגשה של "כולנו באותה מערכה". הרגשה זו התבטאה לא רק בעבודת צוות טובה, אלא גם ברצון של כל אחת מחברות הצוות לתרום ככל יכולתה לטובת הילדים בבית הספר.

אירה זו מוקרנת לילדים ותורמת להם להיות יותר רגועים. בעבר, הם הרגישו את המבוכה מצד הצוות והגיבו לכך. היום, הם מגיבים לצוות ביותר פתיחות ונועם.

VII המלצות

1. לארגן קבוצות הורים, בהתאם לתנאים שבשטח. להתייחס לפיזור מגוריהם, ולשעות הנוחות להם לקיום הסדנה;
2. להפעיל את הסדנאות לחינוך מיני בבתי ספר לילדים עם בעיות מוטוריות ברחבי הארץ ובבתי ספר לחינוך מיוחד;
3. להכשיר מספר אנשי צוות שיהוו מדריכים לסגל בבתי הספר ולהורי הילדים לאחר סיום הסדנאות.

נספח 1

לוחות

לוח מס. 1 - ההבדל בין ממוצע דירוג העמדות של הסייעות במועד הראשון
ובין ממוצע דירוגן את העמדות במועד השני, לפי מבחן
T. student

ה-Prob	ה ע מ ד ה
0.68	1. אין לצפות שילד עם שיתוק מוחין יגדל ויקיים יחסים מיניים רגילים
0.03*	2. ילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין
0.10	3. ילדים עם שיתוק מוחין מאוננים מהווים בעיה
0.75	4. ילדים עם שיתוק מוחין פגיעים מאוד לניצול מיני
0.19	5. התקופה המתאימה ביותר לחינוך מיני לנוער עם שיתוק מוחין היא גיל 17-18 שנים
0.17	6. למבוגרים צעירים עם שיתוק מוחין יש מקום לספק אמצעי מניעה לפי הביקוש
0.73	7. רצוי שמתכננים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת זו מינית
0.64	8. לצעירות עם שיתוק מוחין קשה, לבצע עיקור
0.22	9. חינוך מיני רצוי מאוד לילדים עם שיתוק מוחין
0.68	10. ילדים עם שיתוק מוחין צריכים להיות מוגנים ממגעים חברתיים כדי למנוע אפשרות של ניצול מיני
0.27	11. רצוי שעובדי רפואי יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות
0.12	12. תפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
0.76	13. למבוגרים עם שיתוק מוחין מותר לקבל סיפוק מיני תמורת תשלום
0.62	14. יש מקום להסביר לצעירים עם שיתוק מוחין על אמצעי מניעה
0.54	15. יש צורך לדאוג שילדים עם שיתוק מוחין לא יהיו חשופים לחומר פורנוגרפי
0.78	16. לבנות עם שיתוק מוחין קשה, רצוי לתת טיפול רפואי להפסקת המתזור החודשי

תערה: מועד ראשון - לפני הסדנה שהיתה אמורה להינתן לחן בשנה"ל תשנ"א
מועד שני - בתום הסדנה שניתנה לצוות המקצועי של ביח"ס - סוף שנה"ל תשנ"א.
* קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדה במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן אותה במועד השני ברמת מובחנות של 0.03 אחוז.
במועד השני הסייעות הסכימו פחות לעמדה מאשר במועד הראשון.

לוח מס. 2 - ההבדל בין ממוצע דירוג העמדות של הסייעות במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן במועד השלישי, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה ד מ ע ה
0.40	1. אין לצפות שילד עם שיתוק מוחין יגדל ויקיים יחסים מיניים רגילים
0.14	2. ילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין
0.23	3. ילדים עם שיתוק מוחין מאוננים מהווים בעיה
0.34	4. ילדים עם שיתוק מוחין פגיעים מאוד לניצול מיני
1.00	5. התקופה המתאימה ביותר לחינוך מיני לנוער עם שיתוק מוחין היא גיל 17-18 שנים
0.46	6. למבוגרים צעירים עם שיתוק מוחין יש מקום לספק אמצעי מניעה לפי הביקוש
0.04*	7. רצוי שמתבגרים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת זו מינית
0.81	8. לצעירות עם שיתוק מוחין קשה, לבצע עיקור
0.18	9. חינוך מיני רצוי מאוד לילדים עם שיתוק מוחין
0.47	10. ילדים עם שיתוק מוחין צריכים להיות מוגנים ממגעים חברתיים כדי למנוע אפשרות של ניצול מיני
0.39	11. רצוי שעובדי רפואי יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות
0.04**	12. תפקיד ההורים לתת תינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
1.00	13. למבוגרים עם שיתוק מוחין מותר לקבל סיפוק מיני תמורת תשלום
0.56	14. יש מקום להסביר לצעירים עם שיתוק מוחין על אמצעי מניעה
0.07	15. יש צורך לדאוג שילדים עם שיתוק מוחין לא יהיו חשופים לחומר פורנוגרפי
0.26	16. לבנות עם שיתוק מוחין קשה, רצוי לתת טיפול רפואי להפסקת המתזור החודשי

תערת: מועד ראשון - לפני הסדנה שחיתה אמורה להינתן להן בשנה"ל תשנ"א
מועד שלישי - לפני הסדנה שניתנה לסייעות בשנה"ל תשנ"ג.

* קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדה בין שני המועדים ברמת מובהקות של 0.04 אחוז.

במועד השלישי הסייעות יותר הסכימו עם העמדה מאשר במועד הראשון.

** כנ"ל. אך במועד השלישי הסייעות הסכימו פחות לעמדה מאשר במועד הראשון ברמת מובהקות של 0.04 אחוז.

לוח מס. 3 - ההבדל בין ממוצע דירוג העמדות של הסייעות במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן את העמדות במועד הרביעי, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה ע מ ד ה
0.72	1. אין לצפות שילד עם שיתוק מוחין יגדל ויקיים יחסים מיניים רגילים
0.30	2. ילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין
0.00*	3. ילדים עם שיתוק מוחין מאוננים מהווים בעיה
0.38	4. ילדים עם שיתוק מוחין פגיעים מאוד לניצול מיני
0.86	5. התקופה המתאימה ביותר לחינוך מיני לנוער עם שיתוק מוחין היא גיל 17-18 שנים
0.28	6. למבוגרים צעירים עם שיתוק מוחין יש מקום לספק אמצעי מניעה לפי הביקוש
0.92	7. רצוי שמתבגרים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת זו מינית
0.70	8. לצעירות עם שיתוק מוחין קשה, לבצע עיקור
0.81	9. חינוך מיני רצוי מאוד לילדים עם שיתוק מוחין
0.24	10. ילדים עם שיתוק מוחין צריכים להיות מוגנים ממגעים חברתיים כדי למנוע אפשרות של ניצול מיני
0.07*	11. רצוי שעובדי רפואי יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות
0.07*	12. תפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
0.32	13. למבוגרים עם שיתוק מוחין מותר לקבל סיפוק מיני תמורת תשלום
0.21	14. יש מקום להסביר לצעירים עם שיתוק מוחין על אמצעי מניעה
0.19	15. יש צורך לדאוג שילדים עם שיתוק מוחין לא יהיו חשופים לחומר פורנוגרפי
0.57	16. לבנות עם שיתוק מוחין קשה, רצוי לתת טיפול רפואי להפסקת המחזור החודשי

תערה: מועד ראשון - לפני הסדנה שהיתה אמורה להינתן להן בשנה"ל תשנ"א מועד רביעי - אחרי הסדנה שניתנה להן בשנה"ל תשנ"ג.

* קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדה במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן במועד הרביעי ברמת מובהקות שנעה בין 0.05 - 0.07 אחוז. במועד הרביעי הסייעות הסכימו פחות לעמדות המסומנות מאשר במועד הראשון.

לוח מס. 4 - ההבדל בין ממוצע דירוג העמדות של הסייעות במועד שלישי ובין ממוצע דירוגן את העמדות במועד הרביעי, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה ע מ ד ה
0.59	1. אין לצפות שילד עם שיתוק מוחין יגדל ויקיים יחסים מיניים רגילים
0.46	2. ילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין
0.23	3. ילדים עם שיתוק מוחין מאוננים מהווים בעיה
0.01*	4. ילדים עם שיתוק מוחין פגיעים מאוד לניצול מיני
0.81	5. התקופה המתאימה ביותר לחינוך מיני לנוער עם שיתוק מוחין היא גיל 17-18 שנים
0.12	6. למבוגרים צעירים עם שיתוק מוחין יש מקום לספק אמצעי מניעה לפי הביקוש
0.04**	7. רצוי שמתבגרים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת זו מינית
0.24	8. לצעירות עם שיתוק מוחין קשה, לבצע עיקור
0.89	9. חינוך מיני רצוי מאוד לילדים עם שיתוק מוחין
0.50	10. ילדים עם שיתוק מוחין צריכים להיות מוגנים ממגעים חברתיים כדי למנוע אפשרות של ניצול מיני
0.19	11. רצוי שעובדי רפואי יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות
0.49	12. תפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
0.34	13. למבוגרים עם שיתוק מוחין מותר לקבל סיפוק מיני תמורת תשלום
0.57	14. יש מקום להסביר לצעירים עם שיתוק מוחין על אמצעי מניעה
0.76	15. יש צורך לדאוג שילדים עם שיתוק מוחין לא יהיו חשופים לחומר פורנוגרפי
0.57	16. לבנות עם שיתוק מוחין קשה, רצוי לתת טיפול רפואי להפסקת המחזור החודשי

מערות: מועד שלישי - לפני חסדנה שהתקיימה עבורן בשנה"ל תשנ"ג

מועד רביעי - בתום חסדנה שהתקיימה עבורן בשנה"ל תשנ"ג.

* קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את העמדה במועד השלישי ובין ממוצע דירוגן אותה במועד הרביעי ברמת מובהקות של 0.01 אחוז.

במועד הרביעי הסייעות הסכימו יותר לעמדה מאשר במועד השלישי.

** כנ"ל, אך ברמת מובהקות של 0.04 אחוז.

במועד הרביעי הסייעות הסכימו פחות לעמדה מאשר במועד השלישי.

לוח מס. 5 - השינוי שחל בתגובת הסייעות למצבים נתונים בין המועד הראשון והשני, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה מ צ ב י ם
0.29	1. אם תלמיד ישאל "איך נולדים ילדים".
0.87	2. אם אגלה תלמיד מאונן
0.67	3. אם תלמיד מגלה ענין בחומר פורנוגרפי
0.52	4. אם אמצא תלמיד משחק (משחק רופא או משחק מיני אחר) עם ילד/ה אחר
0.35	5. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי חבר אמיתי?"
0.09*	6. אם אשאל על ידי תלמיד אל אפשרויותיו להתחתן
0.79	7. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל
1.00	8. אם תלמיד יאמר: "אני מרגיש כל כך בודד"
0.24	9. אם תלמיד יכריז: "אני אשאר לגור בבית הורי כל חיי"
0.18	10. אם תלמיד ישאל לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים
0.01*	11. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל

הערות: מועד ראשון - לפני חסדנה שהיתה אמורה להינתן להן בשנה"ל תשנ"א.
 מועד שני - בתום חסדנה שניתנה לצוות המקצועי של ביה"ס - סוף שנה"ל תשנ"א.
 * קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את יכולת תגובתן למצב במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן את יכולת תגובתן במועד השני, ברמת מיהמנות של 0.09-0.01 אחוז.
 במועד השני הן חרגישו שקשה להן יותר להגיב למצב המצויין מאשר במועד הראשון.

לוח מס. 6 - השינוי שחל בתגובת הסייעות למצבים נתונים בין המועד הראשון לשלישי, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה מ צ כ י ם
0.60	1. אם תלמיד ישאל "איך נולדים ילדים"
0.88	2. אם אגלה תלמיד מאונן
0.69	3. אם תלמיד מגלה ענין בחומר פורנוגרפי
0.21	4. אם אמצא תלמיד משחק (משחק רופא או משחק מיני אחר) עם ילד/ה אחר
0.50	5. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי תבר אמיתי?"
0.78	6. אם אשאל על ידי תלמיד אל אפשרויותיו להתחתן
0.61	7. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל
0.16	8. אם תלמיד יאמר: "אני מרגיש כל כך בודד"
0.70	9. אם תלמיד יכריז: "אני אשאר לגור בבית הורי כל חיי"
1.00	10. אם תלמיד ישאל לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים
0.52	11. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל

תערת: מועד ראשון - לפני הסדנה שהיתה אמורה להינתן להן בשנה"ל תשנ"א.
מועד שלישי - לפני הסדנה שניתנה לסייעות בשנה"ל תשנ"ג.

לוח מס. 7 - השינוי בתגובת הסייעות למצבים נתונים בין המועד הראשון למועד הרביעי, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה מ צ ב י ם
1.00	1. אם תלמיד ישאל "איך נולדים ילדים"
0.08*	2. אם אגלה תלמיד מאונן
0.43	3. אם תלמיד מגלה ענין בחומר פורנוגרפי
0.10*	4. אם אמצא תלמיד משחק (משחק רופא או משחק מיני אחר) עם ילד/ה אחר
0.27	5. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי חבר אמיתי?"
0.06*	6. אם אשאל על ידי תלמיד אל אפשרויותיו להתחתן
0.07*	7. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל
0.16	8. אם תלמיד יאמר: "אני מרגיש כל כך בודד"
0.52	9. אם תלמיד יכריז: "אני אשאר לגור בבית הורי כל חיי"
0.17	10. אם תלמיד ישאל לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים
0.37	11. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל

תערה: מועד ראשון - לפני הסדנה שחיתה אמורה להינתן להן בשנה"ל תשנ"א מועד רביעי - אחרי הסדנה שניתנה להן בשנה"ל תשנ"ג.

* קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את יכולת תגובתן למצב במועד הראשון ובין ממוצע דירוגן את יכולת תגובתן למצב זה במועד הרביעי ברמת מהימנות שבין 0.06-0.10 אחוז. במועד הרביעי הן חרגו שכל להן יותר לחגיב למצבים המצויינים מאשר במועד הראשון.

לוח מס. 8 - השינוי בתגובת הסייעות למצבים נתונים בין המועד השלישי למועד הרביעי, לפי מבחן T. student

ה-Prob	ה מ צ ב י ם
0.53	1. אם תלמיד ישאל "איך נולדים ילדים"
0.04*	2. אם אגלה תלמיד מאונן
0.59	3. אם תלמיד מגלה ענין בחומר פורנוגרפי
0.53	4. אם אמצא תלמיד משחק (משחק רופא או משחק מיני אחר) עם ילד/ה אחר
0.05*	5. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי חבר אמיתי?"
0.02*	6. אם אשאל על ידי תלמיד אל אפשרויותיו להתחתן
--	7. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל
0.83	8. אם תלמיד יאמר: "אני מרגיש כל כך בודד"
0.27	9. אם תלמיד יכריז: "אני אשאר לגור בבית הורי כל חיי"
0.10*	10. אם תלמיד ישאל לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים
0.10*	11. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל

תערת: מועד שלישי - לפני הסדנה שהתקיימה עבורן בשנה"ל תשנ"ג
מועד רביעי - בתום הסדנה שהתקיימה עבורן בשנה"ל תשנ"ג.

* קיים הבדל בין ממוצע דירוג הסייעות את יכולת תגובתן למצב במועד השלישי ובין ממוצע דירוגן את יכולת תגובתן למצב זה במועד הרביעי ברמת מחימנות שבין 0.02-0.10 אחוז. במועד הרביעי הן הרגישו שקל להן יותר להגיב למצבים המצויינים מאשר במועד השלישי.

לוח מס. 9 - דירוג הסייעות את תרומת הסדנה להן, לפי תחום
(במספרים מוחלטים)

התחום	תרמה מאוד	תרמה	לא כל כך תרמה	אין תשובה
הבנת הילד המוגבל	7	1	0	1
פיתוח רגישות לצרכי הילד המוגבל	7	2	0	0
פתיחות בנושא המין	6	3	0	0
כלים	6	3	0	0
תמיכה נפשית וחברתית	6	2	1	0
פתיחות והקלה כתחום	7	1	1	0
הכנה עצמית טובה יותר	6	2	1	0
יחסים בינן ובין הצוות	7	1	1	0

לוח מס. 10 - דירוג הסייעות את שביעות רצונן מהסדנה, לפי תחום
(במספרים מוחלטים)

התחום	מרוצה מאוד	מרוצה	לא כל כך מרוצה	כלל לא מרוצה
האינפורמציה שנמסרה לי	8	1	0	0
מספר המפגשים בסדנה	3	1	2	3
האפשרות להעלות נושא לדיון	7	2	0	0
האופן שבו טופלו הנושאים	6	3	0	0

נספח 2

כלים

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

מפעלים מיוחדים - חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין

שאלון לאיש צוות

למלוי המשרד (1-4)

--	--	--	--	--

מין המטפל .1. זכר .2. נקבה (5)

שנת לידה (6-7)

מספר שנות לימוד (8-9)

תפקיד _____ (10-11)

שנות ותק במקצוע (27-28)

שנות ותק בתפקיד הנוכחי (29-30)

האם הטיפול .1. פרטני .2. קבוצתי (31)

אם קבוצתי - מה מספר הילדים בקבוצה (32-33)

מהו גיל הילד הצעיר ביותר (62-63)

מהו גיל הילד הבוגר ביותר בטיפולך (64-65)

ב.

קיימות דעות רבות ומגוונות לגבי ילדים עם שיתוק מוחין והתחום המיני. אנו מבקשים ממך לציין באיזו מידה הנך מסכים/מסכימה עם כל אחד מהמשפטים הבאים. סמן בעיגול סביב המספר המציין את מידת ההסכמה הקרובה ביותר לדעתך.

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	לא כל-כך מסכים	די מסכים	מסכים	בהחלט מסכים	
(35)6	5	4	3	2	1	1. אין לצפות שילד עם שיתוק מוחין יגדל ויקיים יחסים מיניים רגילים
(36)6	5	4	3	2	1	2. ילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין
(37)6	5	4	3	2	1	3. ילדים עם שיתוק מוחין אשר מאוניים מהווים בעיה
(38)6	5	4	3	2	1	4. ילדים עם שיתוק מוחין פגיעים מאד לניצול מיני
(39)6	5	4	3	2	1	5. התקופה המתאימה ביותר לתינוך מיני לנוער עם שיתוק מוחין היא גיל 17-18 שנים
(40)6	5	4	3	2	1	6. למבוגרים צעירים עם שיתוק מוחין יש מקום לספק אמצעי מניעה לפי הכיקוש
(41)6	5	4	3	2	1	7. רצוי שמתבגרים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת זו מינית
(42)6	5	4	3	2	1	8. לצעירות עם שיתוק מוחין קשה, רצוי לבצע עיקור

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	לא כל-כך מסכים	די מסכים	מסכים	בהחלט מסכים	
(43)6	5	4	3	2	1	9. חינוך מיני רצוי מאד לילדים עם שיתוק מוחין
(44)6	5	4	3	2	1	10. ילדים עם שיתוק מוחין צריכים להיות מוגנים ממגעים חברתיים כדי למנוע אפשרות של ניצול מיני
(45)6	5	4	3	2	1	11. רצוי שעובדי רפואי יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות
(46)6	5	4	3	2	1	12. תפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
(47)6	5	4	3	2	1	13. למבוגרים עם שיתוק מוחין מותר לקבל סיפוק מיני תמורת תשלום
(48)6	5	4	3	2	1	14. יש מקום להסביר לצעירים עם שיתוק מוחין על אמצעי מניעה
(49)6	5	4	3	2	1	15. יש צורך לדאוג שילדים עם שיתוק מוחין לא יהיו חשופים לחומר פורנוגרפי
(50)6	5	4	3	2	1	16. לבנות עם שיתוק מוחין קשה כדאי לתת טיפול רפואי להפסקת המחזור החודשי

ג. לעיתים קרובות עומדים הורים בפני מצבים ושאלות הקשורים להתפתחות ילדיהם, הכוונתם וחינוכם. אנו מבקשים לציין על גבי הסולם המצורף, באיזו מידה יהיה לך קל או קשה להגיב על כל אחד מהמצבים המתוארים. סמן עיגול סביב המספר המציג את התשובה הקרובה לך ביותר. (להערות נוספות במידה ויש לך אתה יכול להשתמש בשורה הריקה).

קל מאד	קל	לא כל-כך קשה	די קשה	קשה	קשה מאד	האם יהיה זה קל או קשה להגיב -
(51)6	5	4	3	2	1	1. אם תלמיד ישאל "איך נולדים ילדים"
(51)6	5	4	3	2	1	2. אם אגלה לתמיד מאונן
(51)6	5	4	3	2	1	3. אם תלמיד מגלה ענין בחומר פורנוגרפי
(51)6	5	4	3	2	1	4. אם אמצא תלמיד משחק (משחק רופא או משחק מיני אחר) עם ילד(ה) אחר(ת)
(51)6	5	4	3	2	1	5. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי חבר אמיתי?"
(51)6	5	4	3	2	1	6. אם אשאל על ידי תלמיד על אפשרויותיו להתחתן
(51)6	5	4	3	2	1	7. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל
(51)6	5	4	3	2	1	8. אם תלמיד יאמר: "אני מרגיש כל כך בודד"
(51)6	5	4	3	2	1	9. אם תלמיד יכריז: "אני אשאר לגור בבית הורי כל חיי"
(51)6	5	4	3	2	1	10. אם תלמיד ישאל לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים
(51)6	5	4	3	2	1	11. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל

ד. לבסוף היינו מבקשים לשמוע ממך

(74) האם הנך מקבל(ת) הדרכה שוטפת לטיפול בילדים עם שיתוק מוחין
1. כן 2. לא

(75) אם כן, באיזו מידה אתם מתיחסים לנושא המיני?
הרבה מאד 1 2 3 4 5 6
בכלל לא

(66) האם השתתפת כבר בסדנה או במסגרת אחרת של הדרכה מינית
לילדים עם שיתוק מוחין 1. כן 2. לא

(67) אם כן, איזו _____

(71-73) מה הנך מצפה לקבל בסדנה זו

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

מפעלים מיוחדים - סדנה לחינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין

שאלון למחנכת/גוננת (שהשתתפו בסדנא) - 1990-91

1. שם המחנכת/גוננת: _____
2. שנת לידה: _____
3. מספר שנות לימוד: _____
4. שנות ותק במקצוע: _____
5. שנות ותק בתפקיד הנוכחי: _____
6. מספר התלמידים שבטיפולך: _____
7. גיל הילד המבוגר ביותר: _____
8. במה תרמה לך הסדנא שהשתתפת בה, כמשך השנה שלאחריה, ובמה לא תרמה לך?
(לדוגמא: להגיב למקרים שהתרחשו בכיתה ו/או במסגרת אחרת)

תרמה:

לא תרמה:

9. באילו קשיים לדעתך יהיה עליך להתמודד במשך העברת הנושא המיני לתלמידים
(ברמה האישית, ברמה החינוכית)

10. מהן ציפיותיך מההדרכה שתקבלי במשך השנה?

הערות:

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

מפעלים מיוחדים - סדנה לחינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין

דו"ח פגישה

מפגש מס. _____ (1-2)

מפגש הורים/צוות (3)

תאריך (4-9)

המשתתפים

נושאי הפגישה	_____	.1
_____ (10-11) ☐	_____	.2
_____ (12-13) ☐	_____	.3
_____ (14-15) ☐	_____	.4
נקודות שהועלו על ידי המנחה	_____	.5
_____ (16-17) ☐	_____	.6
_____ (18-19) ☐	_____	.7
_____ (20-21) ☐	_____	.8
	_____	.9
התכנים העיקריים שהעסיקו את המשתתפים	_____	.10
_____ (22-23) ☐	_____	.11
_____ (24-25) ☐	_____	.12
_____ (26-27) ☐	_____	.13
_____ (28-29) ☐	_____	.14
_____ (30-31) ☐	_____	.15
	_____	.16

האזירה בקבוצה

מתח	6	5	4	3	2	1
אדישות	6	5	4	3	2	1
חלוקי דעות	6	5	4	3	2	1

רגוע	☐	(40)
מעורבות	☐	(41)
הסכמה	☐	(42)

- _____ .17
- _____ .18
- _____ .19
- _____ .20
- _____ .21
- _____ .22
- _____ .23
- _____ .24
- _____ .25
- _____ .26
- _____ .27
- _____ .28
- _____ .29
- _____ .30
- _____ .31
- _____ .32
- _____ .33
- _____ .34
- _____ .35
- _____ .36
- _____ .37
- _____ .38
- _____ .39
- _____ .40

הערות:

חתימה

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

מפעלים מיוחדים - סדנה לחינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין

דו"ת הדרכה

שם המודרכת: _____ הדרכה מס': _____

תפקיד: _____

יזום ההדרכה: _____

הסיבה ליוזמה: _____

אופן ההדרכה: א. אישית
ב. בקבוצה, לפרט: _____

תוכן ההדרכה (לפרט גם אם ניתנה הדרכה מעשית בכיתה וכו'): _____

מהם הקשיים שהתעוררו במשך ההדרכה: _____

הערות:

ראיון לצוות הסייעות - C.P.

1. אני יודעת שחכיתן זמן רב לסדנה זו. איך את מרגישה היום אחרי 10 מפגשים של הסדנא?
2. אילו נושאים הטרידו אותך בעבודתך והעלית אותם במסגרת הסדנא? תני דוגמאות.
 - א. למה הרגשת צורך להעלות זאת בסדנא?
 - ב. איך טיפול בנושאים אלו לפי הסדנא? תני דוגמאות.
 - ג. האם הודרכת בסדנא כיצד לטפל בנושאים אלו? תני דוגמאות, גם אם אין זו הדרכה מעשית מסויימת, אלא תמיכה וכו'.
 - ד. מה החידוש שלמדת בסדנא לגבי הנושאים שהעלית? תני דוגמאות.
 - ה. כיצד הדיון בנושאים אלה במסגרת הסדנא עזר לך במהלך עבודתך? תני דוגמאות.
 - ו. תאריך מקרים שונים בעבודתך שבהם הסתייעת בדברים שקבלת במהלך הסדנא.
3. האם את מרגישה שינוי ביחסים בינך ובין שאר הסייעות מאז הסדנא? מהו השינוי? תני דוגמאות.
 - א. האם אתן מתייעצות ביניכן בנושאים הקשורים לעבודתכן (לא במשך הסדנא)? תני דוגמאות.
 - ב. האם אתן מתייעצות ביניכן בנושאים שאינם קשורים לעבודה (לא במשך הסדנא)? תני דוגמאות.

ג. האם התייעצתן ביניכן גם לפני הסדנא?
אם כן - מה ההבדל בין התייעצותכן לפני הסדנא, והיום?

אם לא - מה לדעתך גרם לכך שאתן מתייעצות היום?

במה מצב זה תורם לך?

ד. האם את מרגישה שישנה תמיכה הדדית בין הסייעות? תני דוגמאות.

ה. האם התמיכה היא רבה יותר מאז הסדנא?

4. האם את מרגישה שינוי (מאז הסדנא) ביחסים בינך ובין הצוות החינוכי והפרה
רפואי?
- מהו השינוי? תני דוגמאות.

א. האם היום את מרגישה חופשיה לפנות לאנשי הצוות המקצועי?
כן - צייני באלו מקרים

לא - צייני באלו מקרים

ב. האם לצורך טיפול בבעיה מסויימת בעבודתך שיתפת משהו מאנשי הצוות
המקצועי? תני דוגמאות. (לשאל מתי זה קרה - לפני הסדנא או במשך
הסדנא).

5. האם השתתפת בסדנה משפיעה על הרגשתך כלפי עבודתך? במה?

6. האם את מרגישה שהסדנא תרמה לך גם באופן אישי?
לא
כן - פרטי במה

המוסד לביטוח לאומי
מינהל המחקר והתכנון

מפעלים מיוחדים - סדנה לחינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
שנה ב' - שאלון סופי לסייעות

1 - 2

עם סיום הסדנה הנוכחית בבית הספר אנו מעוניינים לקבל את התרשמותך וללמוד מניסיוןך לצורך פיתוח השירות ועילותו בעתיד.

א. באיזו מידה הנך מסכימה עם כל אחד מהמשפטים הבאים. סמני בעיגול סביב המספר המציין את מידת ההסכמה הקרובה ביותר לדעתך.

האם לדעתך -

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	לא כל-כך מסכים	די מסכים	מסכים	בהחלט מסכים	
6	5	4	3	2	1	1. אין לצפות שילד עם שיתוק מוחין יגדל ויקיים יחסים מיניים רגילים
6	5	4	3	2	1	2. ילדים עם שיתוק מוחין אינם מתעניינים בענייני מין
6	5	4	3	2	1	3. ילדים עם שיתוק מוחין מאוננים מהווים בעיה
6	5	4	3	2	1	4. ילדים עם שיתוק מוחין פגיעים מאוד לניצול מיני
6	5	4	3	2	1	5. התקופה המתאימה ביותר לחינוך מיני לנוער עם שיתוק מוחין היא גיל 18017 שנים
6	5	4	3	2	1	6. למבוגרים צעירים עם שיתוק מוחין יש מקום לספק אמצעי מניעה לפי הביקוש

בהחלט לא מסכים	לא מסכים	לא כל-כך מסכים	די מסכים	מסכים	בהחלט מסכים	
6	5	4	3	2	1	.7 רצוי שמתבגרים עם שיתוק מוחין לא יתחנכו במסגרת דו מינית
6	5	4	3	2	1	.8 לצעירות עם שיתוק מוחין קשה, רצוי לבצע עיקור
6	5	4	3	2	1	.9 חינוך מיני רצוי מאד לילדים עם שיתוק מוחין
6	5	4	3	2	1	.10 ילדים עם שיתוק מוחין צריכים להיות מוגנים ממגעים חברתיים כדי למנוע אפשרות של ניצול מיני
6	5	4	3	2	1	.11 רצוי שעובדי רפואה יעזרו לצעירים עם שיתוק מוחין להגיע לסיפוק מיני דרך אוננות
6	5	4	3	2	1	.12 תפקיד ההורים לתת חינוך מיני לילדים עם שיתוק מוחין
6	5	4	3	2	1	.13 למבוגרים עם שיתוק מוחין מותר לקבל סיפוק מיני תמורת תשלום
6	5	4	3	2	1	.14 יש מקום להסביר לצעירים עם שיתוק מוחין על אמצעי מניעה
6	5	4	3	2	1	.15 יש צורך לדאוג שילדים עם שיתוק מוחין לא יהיו חשופים לחומר פורנוגרפי
6	5	4	3	2	1	.16 לבנות עם שיתוק מוחין קשה רצוי לתת טיפול רפואי להפסקת המחזור החודשי

ב. לעיתים קרובות עומדים מטפלים בפני מצבים ושאלות הקשורים להתפתחות ילדיהם, הכוונתם וחינוכם. אנו מבקשים לציין על גבי הסולם המצורף באיזו מידה יהיה לך קל או קשה להגיב על כל אחד מהמצבים המתוארים. סמן עיגול סביב המספר המציג את התשובה הקרובה לך ביותר. (להערות נוספות במידה ויש לך אתה יכול להשתמש בשורה הריקה).

קל מאד	קל	לא כל-כך קשה	די קשה	קשה	קשה מאד	האם יהיה זה קל או קשה להגיב -
6	5	4	3	2	1	1. אם תלמיד ישאל "איך נולדים ילדים"
6	5	4	3	2	1	2. אם אגלה תלמיד מאונן
6	5	4	3	2	1	3. אם תלמיד מגלה ענין בחומר פורנוגרפי
6	5	4	3	2	1	4. אם אמצא תלמיד משחק (משחק רופא או משחק מיני אחר) עם ילד/ה אחר
6	5	4	3	2	1	5. אם תלמיד ישאל אותי "האם אי פעם יהיה לי חבר אמיתי?"
6	5	4	3	2	1	6. אם אשאל על ידי תלמיד על אפשרויותיו להתחתן
6	5	4	3	2	1	7. אם תלמיד יכריז על רצונו להיות אב כשיגדל
6	5	4	3	2	1	8. אם תלמיד יאמר: "אני מרגיש כל כך בודד"
6	5	4	3	2	1	9. אם תלמיד יכריז: "אני אשאר לגור בבית הורי כל חיי"
6	5	4	3	2	1	10. אם תלמיד ישאר לגבי אפשרות לקיים יחסי מין כמו אנשים אחרים
6	5	4	3	2	1	11. אם תלמידה תכריז על רצונה להיות אם כשתגדל

ג. עם סיום הסדנה אנו מנקשים גם ללמוד מניסיונך והרגשתך לגביה.

1. האם השתתפת בכל הפגישות כן / לא

אם לא בכמה פגישות לא השתתפת? _____

מה היתה הסיבה לכך? _____

2. כיצד היית מדרגת את הסדנה מהבחינות הבאות:

מרוצה מאוד	מרוצה	2	3	כלל לא מרוצה
1	2	3	4	א. האינפורמציה שנמסרה לי
1	2	3	4	ב. מספר המפגשים בסדנה
1	2	3	4	ג. האפשרות להעלות נושא לדיון
1	2	3	4	ד. האופן שבו טופלו הנושאים
1	2	3	4	ה. מספר המשתתפים בסדנה
1	2	3	4	ו. מגוון המשתתפים בסדנה סיעות

3. עד כמה תרמה לך הסדנה בתחומים הבאים:

תרמה מאוד	תרמה	2	3	כלל לא תרמה
1	2	3	4	א. הבנת הילד
1	2	3	4	ב. פיתוח רגישות לצרכי הילד המוגבל
1	2	3	4	ג. פתיחות בנושא המין של הילד המוגבל
1	2	3	4	ד. הקניית כלים ושיטות טיפול
1	2	3	4	ה. תמיכה נפשית וחברתית
1	2	3	4	ו. פתיחות והקלה בתחום המיני בכלל
1	2	3	4	ז. הבנת עצמי טוב יותר
1	2	3	4	ח. יחסים ביני ובין חברי הצוות

4. מה היה הדבר הכי חשוב שניתן לך בסדנה?

5. האם ישנם דברים שלא נכללו בסדנה והיית מעוניינת לקבל? פרטי:

6. האם יש מצבים בהם את מרגישה אחרת מאז הסדנה?

7. האם ישנם דברים שאת עושה אחרת מאז הסדנה?

8. האם היית מעוניינת בסדנת המשך בנושא המיני?

א. כן. פרטי במה לדעתך סדנה זו צריכה להתמקד

כ. לא. פרטי מדוע.

9. האם היית ממליצה שסדנה כזו תהיה חלק אינטגרלי בתכנית הדרכה בבתי ספר לילדים מוגבלים?

א. כן. פרטי:

ב. לא. פרטי:

הערות:

תודה על שתוף הפעולה!

ה מ ו ס ד ל ב י ט ו ח ל א ו מ י
מינהל המחקר והתכנון

שאלון סופי למחנכת/גננת

שם המחנכת/גננת: _____

התפקיד: _____

1. מספר ההדרכות האישיות שקיבלת במשך השנה: _____
 2. מספר ההדרכות הקבוצתיות שבהן השתתפת במשך השנה: _____
 3. מספר ההדרכות הקבוצתיות שנעדרת מהן במשך השנה: _____
 4. הסיבה להיעדרותך: _____
-
-
-
5. אם קיבלת הדרכות אישיות, עני על השאלות הבאות. אם לא, עברי לשאלה מס. 6.
- א. אלו נושאים העלית במשך ההדרכות האישיות שקיבלת?

ב. מדוע העלית נושאים אלה דווקא?

ג. אלו נושאים הועלו ע"י המדריכה במשך הדרכתך האישית?

ד. מדוע לדעתך הועלו נושאים אלה דווקא ע"י המדריכה?

6. א. אלו נושאים העלית במשך ההדרכה הקבוצתית שהשתתפת בה?

ב. מדוע העלית נושאים אלה דווקא?

ג. אלו נושאים הועלו ע"י המדריכה במשך ההדרכה הקבוצתית?

ד. מדוע לדעתך הועלו נושאים אלה דווקא על ידי המדריכה?

7. מהי תרומתה העיקרית של ההדרכה האישית שקיבלת?

8. מהי תרומתה העיקרית של ההדרכה הקבוצתית שקיבלת?

9. האם ההדרכה האישית/הקבוצתית תרמה לדעתך ליכולתך להעביר את הנושא המיני לתלמידים? (פרטי את תרומתה של כל הדרכה בנפרד).

10. האם ישנם נושאים שהיית רוצה שיועלו בהדרכה שיקבלת ולא הועלו (צייני הדרכה).

הערות:

**NATIONAL INSURANCE INSTITUTE
Research and Planning Administration**

**Guidance in Sex Education
for Staff of School for Motorically-Impaired Children
in Afula, Israel**

Second Year

by Debby Ovadia

Jerusalem, July 1994

THE NATIONAL INSURANCE INSTITUTE
Research and Planning Administration

**GUIDANCE IN SEX EDUCATION
FOR STAFF OF SCHOOL**

**for Motorically-Impaired Children
in Afula, Israel**

Second Year

Demonstration Projects

No. 55

Jerusalem, Israel, July 1994

540055.0 9407 .נ.מ.י